תלמוד בבלי · אחרונים · פתח עינים · סדר מועד

פתח עינים על ביצה

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על ביצה

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-ביצה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ד. 4
דף ד: 5
דף ה. 5
דף ה: 5
דף ו. 5
דף ז. 6
דף ז: 6
דף ח. 7
דף ט. 8
דף ט: 9
דף י. 9
דף י: 9
דף יא. 10
דף יא: 13
דף יב. 14
דף יב: 15
דף יג: 16
דף יד. 17
דף יד: 21
דף טו. 26
דף טו: 27
דף טז. 31
דף יח. 35
דף כה: 35
דף ל. 36
דף לב: 36
דף לו. 36
דף לו: 37

דף ד.

נימא קסבר רב קדושה אחת וכו' הקשה מורינו הרב מהר"ר אליעזר נחום נר"ו דלא מצינן למימר הכי דא"ה דבהכי פליגי אמאי נקטי לה לענין בפני עצמו. ליפלגו התם ונימא רב הלכה כרבנן ור"י נימא הלכה כר"א ותירץ דאי הוה רב אמר הלכה כרבנן הוה משמע דקסבר דהלכה דקדושה אחת היא בין לקולא בין לחומרא והא ליתא דרבנן ספוקי מספקא להו ולא אמרינן קדושה אחת היא אלא בכגון ענין זה דשבת וי"ט ע"כ שמעתי מפיו פה קדוש. ולי ההדיוט לא יגהה מזור דאכתי אמאי נקט רב מילתי' בענין אחר לימא דטעמא דרבנן משום דמספקא להו והלכה כוותייהו והפשוט בזה דטפי עדיף למקשן לאקשויי דרב אדרב:

תוס' ד"ה נימא. קסבר רב תימא לימא דקסבר ב' קדושות אלא הטעם הוי מגו דאתקצאי וכו' איכא למידק דכפ"ז פליגי רב ור' יוחנן אי אמרינן מגו דאתקצאי ור' יוחנן סבר דלא אמרינן מגו דאתקצאי והרי פ' לולב וערבה (סוכה דף מ"ו) אמר ר' יוחנן סוכה אפילו בח' אסורה ומבואר התם דטעמא דסוכה חזיא לבין השמשות דאי אתרמי וכו' אתקצאי לבין השמשות ומגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכל יום ח' ע"ש הרי דר' יוחנן סבר דאמרינן מגו דאתקצאי וא"כ לא אפשר לומר דטעמיה דרב משום מגו דאתקצאי כיון דשמעינן דגם ר' יוחנן סבר הכי בעלמא דאמרינן מגו דאתקצאי. וכבר ראיתי בהגהות אשרי שכתבו אמאי דמוקי דפלוגתייהו משום הכנה ור' יוחנן לית ליה הכנה וא"ת נהי דלית ליה הכנה אמאי לא אמרינן מגו דאתקצאי וכו' ע"ש הרי דמקשים לקושטא דמילתא דלר"י לתסר משום מגו דאתקצאי. שוב ראיתי להרב הליכות אלי סוף כלל תקפ"ד שעמד בזה אלא דנקטה בסגנון אחר דאטו ר' יוחנן פליג אברייתא דנויי סוכה ע"ש ודע כי יש לי פלפול ארוך בזה ולהיות כי אנכי עשיתי אר"ש כי הואי בר חמיסר והאידנא לא אסתייעא מילתא למהדר אתלמודאי לא ע"ט האסף:

תוס'. ד"ה אלא בהכנה. ק"ק במ"ש דגם בשעת לידה שייך הכנה דאי הכי אמאי לא קאמר דכ"ע אית להו הכנה ופליגי אי הלידה נמי שמה הכנה או לא ויש ליישב. וגם בזה אריכנ"א מגילת' בקונטריס הנזכר הלא הוא כמוס:

אושפיזכניה דרב אדא וכו' מאי דעתיך וכו'. ראיתי בשיטת ביצה כ"י מידי אביר הרב הגדול מהר"ר שמואל גרמיזאן זלה"ה שכתב וז"ל לפי מאי דהוה ס"ד דאושפזכניה הוה ניחא מתני' דלא קתני אוסרין ומותרין כמו שפי' התוס' ריש פרקין ואפשר דמשום הכי ס"ד הכי עכ"ל. ויש להשיב דאיך ס"ד הכי הלא ראה דרב אמר אסורה ולפי דעתו אסר טלטול והוי דלא ככ"ע דאף בית הלל לא אסרי אלא באכילה:

דף ד:

והשתא דידעינן בקבעא דירחא מ"ט עבדינן תרי יומי וכו' מסוגיא זו הקשה לי הבן יקיר לי הרב כמהר"ר ישעיה נר"ו על דברי הרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציא סי' תקצ"ד וכבר הבאתי דבריו נר"ו ואשר השבתי לו אנכי איש צעיר בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סי' תקכ"ז בס"ד ע"ש:

דף ה.

אמר רבה אף מתקנת וכו' כתב רש"י רבה בה"א גרסינן וכתוב בשיטה מקובצת דטעמא לפי שהוא בר פלוגתי' דרב יוסף ע"ש ולי ההדיוט אין צורך לזה דלעיל פסק רבא הלכת' כותיה דרב אף בשני י"ט של ר"ה דקאמר רבה הלכתא כותיה דרב בהני תלת מילי בין לקולא בין לחומרא וכן מסיק רבא בשמעתין. וא"כ ודאי האי דקמן הוא רבה בה"א. אמנם נראה דהשיטה מקובצת לא בחר בזה דאין מופת חותך דאימא דהך הוא רבא באל"ף ואידך דאמר הלכתא כרב בהני תלת הוא רבה בה"א. לז"א דהטעם לפי שהוא בר פלוגתיה דרב יוסף:

דף ה:

מאן חבירי' ריב"ז וכו' אע"ג דר' אליעזר תלמיד ריב"ז הוה כבר אמרו בר"ה דף ל"א כיון דתלמידים הוו לאו ארח ארעא למימר לרביה רבך. ומכאן יש לגמגם עמ"ש הרב בית חדש בי"ד סי' רמ"ב ע"ש ודוק היטב:

דף ו.

רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי וכו' מסוגיא זו ק' על הרמב"ם דסבר דעתה דבקיאינן בקבועא דירחא אין להתנות בב' י"ט של גליות דהרי רבינא ורב אשי בזמנם הוו בקיאי וסמכו על חשבון זה שבידינו ועמ"ש בשיטה מקובצת ומאי דכתיבנא בעניותין בספרי הקטנים ברכי יוסף ומחזיק ברכה א"ח סי' שצ"ג ושם במחזיק ברכה סי' תקכ"ז ע"ש ודוק: **מ"ט שתיק רב וכו'** אע"ג דזמנין דמשכחת דאמרינן דשתיק דלא חש להשיב. הכא מוכח דלאו מהאי טעמא שתיק חדא דכבר התחיל להשיב להם על מה שהקשו וכי מה בין זה לעגל שנולד בי"ט ואמר להו הואיל ומוכן אגב אמו בשחיטה. והשתא דהקשו מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה דהוי טפי מאידך קושיא הו"ל להשיב. ותו דרב כהנא ורב אסי

תלמידיו היו והו"ל ללמדם ולהאיר עיניהם כי ארחיה (וצריך חיפוש בסוגיות הש"ס אם ימצא סתירה או סיעתא לזה) ועיין בשיטה מקובצת:

דף ז.

פשיטא מהו דתימא האי לאכילה וכו' מחוורתא ומתרצתא דסוגיא דהא דפריך פשיטא לאו על ר' אמי פריך דהגם דפשיטא אצטריכא לדון לבאים לפניו למשפט ולזכות הזכאי ולא פריך על הבע"ד דאין זו שאלה דלאו כ"ע דינא גמירי וסבר דהדין עמו והנו ככל המון אשר לא ידעו ולא יבינו ולמשפט יעמודו בחשבם דדינא קמשתעו. אמנם הנכון כדתרגמה הריטב"א הובא בשיטה מקובצת דסתמא בתרא דתלמודא פריך על סתמא דש"ס דקדים שסידר האי עובדא דר' אמי והיה שגור לפום רבנן ואהא פריך פשיטא. וכיוצא בזה פירש הריטב"א עצמו בחידושיו לשבועות דף ל"ז וכתב שם דאיכא דכוותא פ"ק דבתרא ע"ש. וכן פירשנו בעניותנו בערכין דף כ"ד דפריך אדינ' דדאין רב יימר מאי קמ"ל וכמ"ש בדוכתי אחריני איש איש ממקומו בס"ד:

דף ז:

לימא מר ורבה בדר' זירא וכו' כתוב בשיטה מקובצת וז"ל קשיא לי והיכי פליגי רבה ורב יוסף אליבא דב"ש דלית הלכתא כוותיה ועוד היכי שקיל וטרי תלמודא במאי פליגי אליבא דבית שמאי תירץ הריטב"א דכדאי הם ב"ש לחלוק לפי דבריהם מאי דנפקא מינה לענין דינא. ואמר הרמב"ן דנ"מ לב"ה דאליבא דרבה דהצרי' שחיטה קודם חפירה נמצא דלב"ה לא התירו כלל שחיטה אבל לרב יוסף אלו היה לו עפר למטה שוחט ואינו נמנע דבשעת שחיטה שפיר קשחיט וכ"כ ר"ח ז"ל וק"ל כב"ה דאמר לא ישחוט אא"כ הי"ל עפר מוכן וכדרבה. ומורי כתב פירוש לפירושו אין שום התר בדבר ואפי' יהיה לו עפר למטה אינו שוחט אא"כ יהיה לו עפר מוכן דלא אמרינן ישחוט ואחר שחיטה הו"ל דיעבד ויחפור בדקר וכמו שיוצא מדברי רב יוסף עכ"ל:

ומאי דקשיא ליה היכי שקיל וטרי תלמוד' במאי פליגי אליבא דבית שמאי לק"מ דאביי דאמר לרב יוסף לימא מר ורבה בדר' זירא אמר רב קמפלגי אצטריכא ליה טובא לדידן למען דעת בעלמא שורת הדין אם צריך עפר למטה או לאו. ורב יוסף הוכרח להשיב דבהא כ"ע מודו אלא דפליגי דמר חייש לאמלוכי ומר חייש דלא ליתי לאמנועי משמחת י"ט וגם בזה יש ללמוד דין לענין אחר. ומאי דמשני הריטב"א כיוצא בזה כתבו התוס' פ"ק דסוכה דף ט' דיש לו לתנא לפרש במה נחלקו ב"ש ועיין שם בסוף דבריהם ודברי

הרמב"ן גם אחר שרבו של הרב [בצלאל] שהוא הרדב"ז פירש לנו בעניותנו אכתי מילי דמסתמן נינהו:

והנראה בכונת דברי הרמב"ן הוא זה דנודע דאפושי פלוגתא לא מפשינן וכל כמה דמצינן משום איקרובי הדעות שפיר נאה. א"כ לרבה דאמר שחוט חפור וכסה א"כ מיירי ביש לו עפר למטה מוכן ואמרינן ליה שחוט על קצת עפר שיש לך וחפור וכסה ומאחר שכן בהא מיירו ב"ה ואמרי לא ישחוט בשגם יש לו קצת עפר למטה לא ישחוט משום שאין לו עפר מוכן לכסות דבמציאות דמיירו ב"ש בהא פליגי ב"ה. אמנם לרב יוסף דאמר חפור שחוט וכסה א"כ איירינן במאן דלית ליה עפר מוכן כלל אף ליתן למטה וסבר ב"ש דחופר להמציא עפר שיספיק למטה ולכיסוי. וב"ה בהא פליגי דלא ישחוט. ומודים שאם שחט ולא הי"ל עפר למטה ועבר על זה שיחפור וכו'. וא"כ אית לן למימר דאם יש לו עפר למטה מצי שחיט אף לבית הלל ואינו נמנע דבשעת שחיטה שפיר קשחיט ונמצא דמפלוג' דרבה ורב יוסף נפיק טובא לבית הלל דהלכה כוותייהו. ואע"ג דגם לרב יוסף אפשר לפרש דברי ב"ש וב"ה באופן אחר ניחא לן לפרושי בכי האי גוונא דלא לאפושי פלוגתא ודוק היטב:

והא קעביד כתישה. פירש"י לרב יהודה פריך וכו' אלמא דטעמא דמתני' לאו משום דאתי עשה דוכסהו ודחי ל"ת כל מלאכה וכו' ע"ש. ואע"ג דקי"ל דאתי עשה ודחי ל"ת סבר רב יהודה די"ט עשה ולא תעשה ולא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה כדאמרינן לקמן דף ח' ע"ב. אלא דהמקשן אפשר דסבר די"ט לא תעשה גרידא הוא כמאן דסבר הכי בשבת דף כ"ה ומייתו לה התו' לקמן ומשו"ה פריך לרב יהודה כלומר לדידיה טעמא דמתני' דאתי עשה ודחי ל"ת די"ט לא תעשה גרידא הוא:

דף ח.

תוס' ד"ה הכי קאמר ואפר כירה וכו' הכא מיירי באפר עצים דמגדל צמחים אע"ג דלא מקרי עפר וכו' עכ"ל ק"ק דאשכחן דאפר עצים מיקרי עפר סתמא כדכ' באשרה ששרף יאשיה וישרוף אותה בנחל קדרון וידק לעפר וישלך את עפרה הרי דאפר עצים אקרי עפר סתם וכ"כ הריטב"א בחי' לחולין לדף פ"ח משם ר"ת דאפר עצים מקרי עפר מהך קרא דיאשיה ע"ש. ויש ליישב דברי התוס' כמו שכתבנו בעניותנו בס' הקטן מחזיק ברכה בי"ד סי' כ"ח אות כ"ב בס"ד:

תוס' ד"ה בעפר תחוח תימא וכו' וי"ל שכל המקום סביב עפר תחוח וכו' אבל הכא מיירי שהוא קשה סביב וכו' ע"ש ק"ק דכיון דרב סתמא קאמר בעפר תחוח כי לא פורש

אי עפר תחוח נמי סחור סחור או קשה סביב מאי פריך והא קעביד גומא נימא דמיירי היכא דגם מסביב הוא תחוח ובאיזה כח מקש' בפשיטות והא קעביד גומא ואמאי לא משני הכי. ואחר זמן כרגע נראה לי ס' חידושי הרשב"א למכילתין כ"י שנרגש מזה ותירץ משום דארחא דמילתא דבבית ליכא עפר תחוח כלי האי וה"ה דהוה מצי לתרץ הכי אלא דקושטא דמילתא קאמר ליה ועדיפא מינה קאמר עכ"ל:

תוס' ד"ה אמר רב יהודה וכו' נראה דהכי הלכתא דהא מייתי ליה סייעתא מברייתא ועוד דליכא מאן דפליג דאפילו ר"ש מודה וכו' עכ"ל מריהטא דלשונם מוכח דהם שני דברים חלוקים דברישא כתבו דהכי הלכתא דמסייע ליה והא מהני אף אי איכא מאן דפליג ושוב כתבו ועוד דליכא מאן דפליג והם ב' טעמים חלוקים וק' דאי איכא מאן דפליג אין ראיה מדמייתי הברייתא דנימא דרב לטעמיה דסבר בשילהי שבת דהלכה כר' יהודה וכיון דפלוגתא דר' יהודה ור"ש מפורסם מייתי בגמ' תניא נמי הכי ולאו למימרא דהלכתא הכי כי דבר זה נאחז בסבך בפלוגתא דר' יהודה ור' שמעון וכפי פסק ההלכה בשרש המחלקת משם נדע בפרט זה ההלכה ותו דמייתי הברייתא משום סיפא. ויש ליישב:

תוס' ד"ה ואמר רב יהודה מכניס אדם וכו' וא"ת מה בא להוסיף על דברי הברייתא וכו'. ק"ק דהרי רב יהודה בסמוך אמר משמיה דרב לא שאנו אלא שהוסק מעי"ט וכו' והוא ברייתא מפורשת כדקאמרינן עלה תניא נמי הכי וא"כ מוכרח דלא ידע הברייתא. והא דהכניס עפר לגנתו וכו' סיפא דההיא ברייתא היא וא"כ מאי מקשים התוס' דמה בא להוסיף [על] הברייתא. ונראה דכונת התוס' על הש"ס דאי תימא דהא דרב יהודה דמכניס מלא קופתו נשמע מהברייתא. הו"ל לש"ס לאתויי שני מימרות רב יהודה כאחד מאי דאמר ל"ש אלא שהוסק ומכניס אדם מלא קופתו תרוייהו בהדי הדדי ועל השני מימרות לימא הש"ס תניא נמי הכי ואז נבין דתרי מימרי דרב יהודה הם ברייתא והוא לא ידע. ומדחזינן דלא מייתי הש"ס ברישא אלא מימרת לא שאנו שהוסק ועלה קאמר תניא נמי הכי ובתר הכי מייתי למימרת מכניס אדם מוכח דיש חידוש טפי מהברייתא ועל זה מקשים דמה בא להוסיף וכו':

דף ט.

והאמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסרו וכו' פי' רש"י ואע"ג דרב אמורא הוה מקשה מיניה דרבן של בני גולה וכו'. אין להקשות דהא אמרינן בעלמא רב תנא הוא ופליג ולפי דעת קצת גדולים הוזכר בברייתא לפעמים בשם רבי אבא, דעם כל זה גדולי

האמוראים כשמואל ור' יוחנן לא היו מחשיבים אותו תנא ופליגי עליה. וגם אי אותיבו עלייהו ממשנה או ברייתא לא בעו לשנויי אנא דאמרי כרב דתנא הוא וכמ"ש התוס' פ"ק דכתובות דף ח'. ומשו"ה קאמר רש"י דאמורא הוא כלומר לדעת ר' יוחנן ושמואל ודכותייהו ואתי עלה דרבן של בני גולה הוא:

תנאי היא וכו' פירש"י יש מפרשים דלרב קא פריך וכו' בשיטה מקובצת הן לו הובא דעת יש מפרשים בשלימות ואתי שפיר קושית רש"י ודוק היטב:

דף ט:

הטוי סולם של עליה וכו'. ק"ק ממ"נ אי סברי דר' יהודה מפרש לתנא קמא וס"ל דמאי דאסר ת"ק שרי ר' דוסא א"כ הלכה כת"ק ור' יהודה ואסיר דר' דוסא יחיד הוא ואיך שרו. ואי סברי דר' יהודה פליג א"כ ת"ק שרי בהולכת סולם של עליה והו"ל להתיר אף הולכה דהלכה כת"ק. ואפשר דסברי דר' יהודה ור' דוסא פליגי בדעת ת"ק. וכיוצא בזה כתבו התוס' והראשונים בשאר דוכתי. והלכה כת"ק אליבא דר' דוסא:

מאי דקשרו ת"ק אסר ר' דוסא. וקשה דכפי פירוש זה ר' דוסא דלא כבית הלל וצריך לדחוק דיאמר לא נחלקו ב"ש וב"ה בזה כמ"ש התוס'. ואמאי נסבול דוחק גדול כזה ולא נפרש כפשוטו דפליג על ר' יהודה ושרי להטות סולם של עליה. וי"ל דהברייתות ר' חייא שנאם ואיהו דסדר הברייתא קים ליה דר' דוסא אסר וס"ל לא נחלקו ב"ש וב"ה בזה כדברי התוס':

דף י.

תוס' ד"ה בית שמאי וכו'. עיין מה שהקשה הרב מהר"ם מזרחי ז"ל בתשו' הובאה בס' פרי הארץ להרב אחיו ז"ל ח"א סי' י"ט ועמ"ש בס' אור יקרות להרב מהר"ם יצחקי ז"ל:

דף י:

תוס' ד"ה חולין ומעשר שני. כתב הרב מהרש"א בחידושי הלכות עמ"ש התוס' בסוף דבריהם. אין פי' דלא סגי בלא"ה דודאי אי בעי מעלה הפרוטות לירושלם אלא עצה טובה קמ"ל דאי בעי להעלות מעות הראשונים וכו'. ושמעתי מקשים דאשתמיטיתיה להרב ז"ל משנה שלימה פ"ב דמעשר שני משנה ו' ופסקה הרמב"ם פ"ד דמעשר שני דין ז' ע"ש. אחר זמן רב הראוני שכבר מהר"ם שיף ז"ל בחידושיו השיגו ע"ש. והשתא דאתו לידאי חידושי מהר"ם שיף ז"ל חזה הוית בלשון זה דאחר שהשיג על מהרש"א כתב דרבינו עובדיה שם פ"ב דמעשר שני משנה ו' הנז' והתי"ט לא ידעו ברייתא זו שהביאו

התוס' דאין מחללין כסף על כסף ולכן הקשו מה שהקשו אך ק"ק למה לא הקשו התוס' מהך מתניתין עכ"ל. ואני ההדיוט בקשתי ברייתא זו שהביאו התוס' בפ' הזהב (בבא מציעא דף מ"ה) (כפי המ"מ המצויין בדבריהם) ולא מצאתי ואדרבא שם נראה איפכא דאמרו דלב"ה מחלל סלעין על סלעין וכו' דהכסף ריבה ע"ש וכבר רבינו שמשון שם בפי' על משנה הנז' והרא"ש בפי' שם הקשו מינה ומשנו ע"ש ובשיטה מקובצת בסוגיין ולכן נראה דהתוס' הכא כונתם על משנה הנז' דמייתי לה פ' הזהב (בבא מציעא דף נ"ה) וכתבו דמפרש פ' הזהב כלומר דמוכח שם דאין מחללין כסף על כסף ואזדו להו קושיות מהר"ם שיף על רע"ם והתי"ט והתוס' ודו"ק: [ואחר זמן רב כבר אנש אתא עובר ארח ובידו ס' חדש מאחד מרבני פולין זה שמו שמן רקח וכרגע נראה לי אשו"ר ברהטי"ם אגב רהטאי חזאי כי בא"ח סי' כ"ט תריץ יתיב דברי מהרש"א ולפום ריהטא כמעט שעברתי העברה בעלמא אני אמרתי בחפזי אמר רב הנח"ה שובר"ת ואפי' לפי דבריו הדבר פשוט דלא נתכוין לזה הרב מהרש"א ופנא"י לא היה לי לכתוב ע"ד באורך]:

והנה מצאתי בלקוטי מהר"ר בצלאל אשר הבי' מהר"ר אברהם פליף בלקוטיו כ"י שכתב שחסר בדפוס דיבור תוספות וזהו:

זימן שחורים וכו' בכלה שמעתין משמע דאם מצא מה שזימן מותר ולא מיתסר משום צידה והקשה הר' יוסף דתניא פ' אין צדין הצד יוני שובך ויוני עליה חייב וי"ל דהתם בגדולים והכא בקטנים:

דף יא.

אמר אביי בדף הקשו תו' ישנים דלא אמרה לעיל אריש פי' אמשנת זימן שחורים וכו' דאמרי לימא מסייע ליה לר' חנינא ומשני כדאמר אביי בדף ה"נ בדף נמצא דעיקר דברי אביי נאמרו הכא אסיפא דמתני' ועל זה הקשו דהו"ל אביי לקבוע דבריו אריש. ואפשר לומר דהכא במשנ' לחוד כפי פשטא היה מקום לסיועי לר' חנינא ואוקמה אביי בדף והתם לאו אגופא דמתני' לחוד אלא דפריך פשיטא ומשני רבה זימן שחורים ולבנים וכו' ועל אוקמתא דרבא שאל לימא מסייע לר' חנינא. ומשו"ה ניחא לאביי למנקט מילתיה במשנה לחוד. מלקבוע דבריו על אוקמתא דרבה במשנה:

רבא אמר בשני קינין זו למעלה מזו עסקי' ולא מיבעיא זמן בתחתונה וכו' כתוב בשיטה מקובצת וז"ל אית ספרים דגרסי ולא מיבעיא קאמר ורש"י ל"ג ליה וכתב הריטב"א דהדין עמו משום דלא אמרינן האי לישנא אלא היכא דעבדינן אוקמתא לדיקותא דלישנא אמאי נקט ההוא לישנא והכא ליכא למימר הכי דרבא מסברא דנפשיה אמר הכי דקי' ליה

דהכי דינא ועביד צריכות' למתני' בכי האי גוונא ואפי' ברישא דאמר רבא הוי רבותא עכ"ל. הראת לדעת דהריטב"א ס"ל דהא דרבא סברא דידיה הוא דקים ליה דהכי דינא. ולפ"ז אף למאי דקי"ל כר' חנינא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב ומתני' כפשטה הדין דין אמת כדרבא בשני קינים וכו'. וזו דעת רבו הרשב"א בס' עבודת הקדש דהגם שכתב דאפי' שלא בדף אסורים שאני אומר שבאו מן הרוב בשאר קינים עכ"ז אח"ך הביא דין דרבא בשני קינים ע"ש וגם רבינו ירוחם הביאו בח"ד ע"ש. ואפשר דטעמם דמוכח דרבא הכי סבר מסברא דנפשיה לדינא ולאו משום לדחויי דלא לסייעיה לר' חנינא קאמר ויש להוכיח זה דהא לפי האמת בחלוקת זימן שחורים לעיל דלא אתמר בש"ס שום אוקמתא כי אם אוקמתא דרבה זימן שחורים ולבנים וכו' ומוכח דכ"ע מודו דפירושא דמתני' הכי ושם י"ל נמי לימא מסייע לר' חנינא וצריך לאוקמיה בדף ומשמע דגם רבא אצט' לאוקמה בדף. והשתא אי הך דינא דקאמר הכא רבא בשני קינים זימן וכו' אי לאו דקים ליה דדינא הכי אמאי מוקי לה למתניתין בהכי ולא קאמר בדף כדאביי דרישא נמי גם הוא מודה די"ל בדף. אלא מוכרח דרבא סבר דדינא הכי וניחא ליה לאוקומי מתניתין בהכי לרבותא כמ"ש בשיטה מקובצת וז"ל פי' רבא משמע ליה דהכא חידושא אחרינא אתא תנא לחדושי לן ולא תלינן תרתי מילי בדף עכ"ל והא ניחא אם רבא מסברי' סבר האי דינא אבל אי לא"ה הו"ל לאוקמה ה"נ בדף וכיון דרבא מסברתו סבר הכי קי"ל כותי' זה דעת הרשב"א והריטב"א ורי"ו:

ומרן בב"י סי' תצ"ז הביא דברי ריי"ו שכתב דברי רבא וכתב וז"ל אבל שאר פוסקים לא הזכירו דבר זה כלל ואפשר שטעמם משום דהא דאמרי אביי ורבא לאו לקושטא דמילתא אמרי הכי אלא לדחות דלא לסייע לר' חנינא וכיון דקי"ל הלכה כר' חנינא אית לן למימר דטעמא דמתני' משום דרוב וקרוב הלך אחר הרוב ותו ל"צ לאוקומיה בשני קינין זו למעלה מזו והילכך איכא למימר דב' קינין זה למעלה מזה אפילו זימן בתחתונה ולא זימן בעליונה שרו דכיון דאותם שזימן מצאן במקומן לא חיישינן להו כלל עכ"ל. והרב חדות יעקב ז"ל כתב דמהרש"ל השיג על מרן דלשבקיה להני סברות דרבא מ"מ אשתכח רעותא והני אחריני נינהו והוא ז"ל תי' דכונת מרן דבמקום שאין שם קינין אלא הן לא נאסרו דכי ליכא רוב אזלינן אחר הקרוב יותר דהיינו הקן שהגוזלות עומדין לפניו ולא אמרינן אשתרבובי אשתרבוב גם לא מסרוך סרוך ולפי האמת הא דקאמר ואם אין שם אלא הן סברת הב"י אתי לאשמועינן אלא דהש"ס פריך פשיטא לשיטה זו דלא מסייע לר' חנינא עכ"ד ואפיריין נמטייה דזה כונת מרן ודאי. אבל מה שסיים דהיינו דתנן ואם אין שם אלא הן שהוא סברת מרן אינו מחוור דלמאי דקי"ל כר' חנינא מתני' כפשטא

ולא איירי בשני קינים כלל ומאי דתנן ואם אין שם אלא הן קאי במציאות דלעיל ואיך נאמר דהשמיענו סברת מרן ז"ל והרי הוא כמבוא"ר:

אחרי כן ראיתי להר"ב פר"ח שם סי' תצ"ז שהביא דברי הרשב"א בעבודת הקדש והגדיל התימא והביא דברי מרן בב"י וכתב וגם זה פלא דאף דלא נימא סרוכי סרוך מ"מ הא איכא למיחש לרוב דעלמא ולכן נ"ל דאף למסקנא צריכין למידע אי אוקמתא דרבא הויא קושטא או לא והיינו בכה"ג דודאי כל שיש שם קינין אחרים וכו' טפי תלינן ברובא מבקורבא אבל כשהן מדדין ואין שם וכו' וזימן בעליונה ולא זימן בתחתונה ומצא בעליונה ולא מצא בתחתונה ה"א דדבר רחוק לומר דסרוכי סרוך וכו' קמ"ל רבא וכו' וכן עיקר בדעת הרשב"א ור"י ודלא כהב"י דס"ל דלמסקנא ל"א הכי וליתא ותדע דהא רבא לא הוה אצט' לדחוי אלא דמיירי מתני' בשזימן בתחתונה וכו' ואיהו קמוסיף אפילו זימן בעליונה ולא מצא בתחתונה ע"כ אינו אלא משום דהכי קי"ל לרבא מסברא דנפשיה וכיון דכן אף למסקנא דק"ל כר' חנינא נקיטינן כסברת ואוקמתת רבא עכ"ל. ומ"ש על מרן וזה פלא הפלאה זו איני יודע מה היא דכונת מרן בדליכא קינין כמ"ש הוא ז"ל בתוך דבריו ואפשר דגם דעתו ז"ל לפרש דברי מרן בהכי ולא הוצרך לפרש. אמנם מה שדחה דברי מרן וכתב ודלא כהב"י וכו' לא ידענא מאי אית ליה עם מרן דהמדקדק בדברי מרן יראה דכל דבריו רמוזים בדברי מרן שהרי לא הקשה על רבינו ירוחם ס"ל דזה סברת רבא ולא משום לדחויי ולא נעלם מעיני מרן דיש פנים לזה בסוגיא אי ממ"ש הר' פר"ח ואי ממ"ש בעניותנו לעיל ומשו"ה לא הקשה על רבינו ירוחם. ואדרבא חקר על שאר פוסקים דלא הזכירוהו. ועל זה תריץ יתיב לדעת שאר פוסקים דלאו לקושטא וכו' ודייק בלישניה לכתוב בלשון ואפשר שטעמם וכו' ולא החליט הדבר רק ואפשר קאמר. וכל זה מורה דמרן סבר דיש פני"ם הנראי"ן לשיטת רבינו ירוחם בש"ס והן הן דברי הרב פר"ח. אך דעת שאר פוסקים הציקתהו ותאלצהו לפרש דעתם כמבואר. ומעתה הרב פר"ח מה לו לכתוב ודלא כהב"י הרי מרן הוכרח משום יתובי דעתא דעת הפוסקים וא"כ הפר"ח הול"ל ודלא ככל הפוסקים דהשמיטו לדרבא. ואם הוא עלה בדעתו להשוות שאר פוסקים להרשב"א ורי"ו הא הו"ל להשמיענו ואז הוה שייך לומר ודלא כהב"י כלו' שחלק עלינו את השוין. אכן עתה מפני מראית העין רואה דכל הפוסקים לא זכרו לדרבא מוכרח לומר כמ"ש מרן דרבא לאו לקושטא אמרה:

ובאמת דהכרח הפר"ח וגם מה שהכרחנו בעניותנו לעיל יש לדחותם דלעולם רבא לדחויי הוא מכוין ולא שהדין ודאי אצלו רק דיש צדדין לומר הכי ומאי דקאמר לא

מיבעיא זימן בתחתונה וכו' ולא סגי ליה בזימן בתחתונה היינו משום דהמשנה סתמית דתנן בתוך הקן ומצא לפני הקן וקאמר הב"ע בשני קינים וכו' ואי מוקי לה בזימן בתחתונה דוקא היה צריך לחדש עוד אוקמתא ולומר הב"ע שזימן בתחתונה דאם זימן בעליונה הדין להפך וזה דוחק כפול לומר הב"ע בשני קינים והב"ע בזימן בתחתונה אבל זימן בעליונה שרו והתנא סתם מאד ואף דאיכא שריותא הוא סתם לאיסורא והא אמרינן בעלמא כחא דהתרא עדיף והו"ל לתנא להשמיענו חידושא דדינא דזימן בעליונה שרי ומשו"ה הוכרח רבא למנקט תרוייהו לאסורא ולא יהיה כ"כ דוחק במשנה. גם מה שהכרחנו לעיל יש לדחות דרבא לא קים ליה דדינא הכי אלא דיש פנים לדון כן וניחא ליה דסיפא חידושא אחרינא השמיענו ולא לאוקומי תרווייהו בדף. אבל לא שרבא מחליט שהדין כך. ודרך פלפול אמרה לדחויי דליכא סייעתא וליכא למשמע מינה דהא אמרינן פ' יש נוחלין דאף כי אמר הלכה אין לסמוך עד דאמר הלכה למעשה והכא רבא דרך פלפול אמרה זהו דעת שאר גדולי הפוסקים שהשמיטו הא דשני קינים וכו' דרבא לדעת מרן:

היכי דמי אלימא במפורחין וכו' אלא במדדין וכו'. יש להרגיש קצת דפריך סתם ואליבא דרבא דאוקמה בב' קינין זו למעלה מזו הא קמ"ל דאם זימן בתחתונה ולא היו בעליונה ומצא בעליונה ולא בתחתונה לא נימא דלא מצו לעלות ומוכרח דאותן שזימן ליתנהו קמ"ל. ואפשר דמאחר דקי"ל כר' חנינא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב א"כ לפי האמת המשנה כפשטה וליכא דף ולא שני קינין ועל זה מקשה היכי דמי ועיין בשיטה מקובצת: **והא** דקתני עלי להודיעך כחן וכו' הרואה יראה בשיטה מקובצת דהיה לו גירסא אחרת וכך היה גירסתו. מהו דתימא דה"ה דבר שמלאכתו לאיסור והתר קאסר. ולפי גירסא זו דגריס הוקשה לו דהול"ל להודיעך וכו' ותירץ דהא רויחא טפי ע"ש. וק"ק דלגירסתו אין טעם למאי דנקט עלי דס"ס הו"ל למנקט תברא גרמי ומכ"ש עלי. אבל אי הוה אמר להודיעך א"ש מאי דנקט עלי ולא תברא גרמי ודוק:

דף יא:

אר"י אמר שמואל מולח אדם וכו' רב אדא בר אהבה מערים וכו' כתב הרא"ש בפסקיו וז"ל אר"י אמר שמואל מולח וכו' רב אדא בר אהבה מערים ומלח להו גרמא גרמא משום דאין עיבוד באוכלים מיקל במליחת בשר ואע"ג דלית ליה טעמא כלל בשריותא דשמואל שאין החתיכה שהוא צריך לה מתקנה ומשבחת כלל במליחות שאר חתיכות וגם צריך להפוך כל חתיכה ולמולחה עכ"ל ומשמע דדעת הרא"ש דרב אדא פליג על

שמואל ואסר למלוח הכל בבת אחת ולא שרי אלא גרמא גרמא בהערמה ועל זה קאמר הרא"ש דרב אדא משום דאין עיבוד מקל אף דלא משמע ליה שריותא דשמואל ולפ"ז היה נראה דהרא"ש פוסק כרב אדא ולא כשמואל דהרי מפרש דעת רב אדא וסליק בהכי ואי הוה סבר דהלכה כשמואל השתא דמפרש דברי רב אדא הול"ל וקי"ל כשמואל. אבל קשה דבקצור פסקי הרא"ש כתב בשר יכול למלוח כמה חתיכות אפילו שאינו צריך אלא לאחד עכ"ל וזהו כשמואל ולא מייתי לדרב אדא דמלח גרמא ומשמע דפליגי וקי"ל כשמואל וכן הטור סי' ת"ק פ' כשמואל והשמיט דברי רב אדא:

שוב ראיתי למהרש"ל בים של שלמה סי' ל"ב שהביא דברי הרא"ש הנזכר ופירשם דרב אדא פליג אשמואל ולא רצה להקל בלי הערמה מטעם שאין חתיכה שצריך לה מתקנה באחר' ע"ש והיינו על דרך מה שפירשנו בעניותינו אכן ראיתי למרן בב"י שם סי' ת"ק שהבי' דברי הרא"ש על מימרת שמואל והביא הנסחא בדברי הרא"ש בנוסח זה ואע"ג דלית טעמא כלל בהאי שריותא שאין החתיכה וכו' וכפ"ז הרא"ש אדשמואל קאי וא"ש דברי הטור וקצור פ"ה ועיין עוד מ"ש מרן שם ודוק:

אמר עולא ד' דברים התירו סופן וכו' עמ"ש בעניותי בס' הקטן מחזיק ברכה סי' ש"א בס"ד:

ורחבא אמר רבי יהודה אף הפותח חביתו וכו'. רש"י ז"ל דחה פירוש י"מ ספק משמיה דר' יהודה נשיאה וכו'. וכ"כ בברכות דף ל"ג וקשה דבפסחים דף נ"ב כתב רש"י פירוש יש מפרשים בסתם והוא דחאו בברכות ובשמעתין וכבר העיר על זה הרב סדר הדורות דף קמ"ח ע"ב וע"ג והאריך בזה עש"ב:

דף יב.

דלמא בעירוב והוצאה קא מפלגי וכו'. התוס' פ"ק דכתובות דף ז' ע"א ד"ה אלא מעתה כתבו דרב פפי הוה סבר הכי ע"ש ומהר"י סג"ל הקשה לעיל דף ט' ע"א גבי אין מוליכין סולם וכו' דב"ש סברי הרואה אומר להטיח גגו הוא צריך וכו' עד לימא רב דאמר כב"ש תנאי היא וכו'. דלפי מ"ש התוס' בשבת דף צ"ה ע"א ד"ה והרודה דמטעם מתוך שרי לבנות ביתו בי"ט מדאורייתא אלא מדרבנן אסרו מאי פריך הרי ב"ש לית להו מתוך כמבואר בסוגיין ולדידהו אסיר בנין בי"ט מדאורייתא ומשום הכי אסרי ברה"י דכל דבר שאסרו חכמים וכו'. ובית הלל אית להו מתוך ובנין לא אסיר אלא מדרבנן כמ"ש התוס' וכשהחשדא היא באיסור דרבנן לא נאמר כל מקום שאסרו חכמים כמ"ש התוספות בכתובות דף ס"א ולעולם רב אתי כב"ע ואמאי הוצרך לומר תנאי היא הוא מותיב לה

ואיהו מפרק לה במ"ש התוס' בכתובות דף ז' הנזכר דרב פפי הוא סבר דטעם ב"ה לאו משום מתוך אלא מטעם דאין עירוב והוצאה כדקאמר רבה בשמעתין ואע"ג דפריך עלה רב פפי לא שמיע ליה עכ"ד וה"ה נימא דהש"ס לעיל הוא סבר דב"ה מטעם ערוב (ההוצאה) [והוצאה] דליתיה בי"ט ואינו מטעם מתוך ע"כ דבריו:

ואני אמרתי בחפזי דזה דוחק גדול לאוקומי סוגיא דלעיל בהכי ולא דמי למ"ש התוס' דרב פפי לא שמיע ליה כמבואר. וקושית הרב הנזכר לי ההדיוט לק"מ דרב חנן הוא דאמר דב"ה לית להו כל מקום שאסרו חכמים ועליה פריך. אמנם אכתי קשה דרב חנן אמאי לא מוקי כ"ע כרב כמדובר. והשתא דאתית להכי דהקושיא היא לרב חנן דוקא ולא לש"ס יש מקום לישב כמו שישב הרב הנזכר דרב חנן הוה סבר כרב פפי. אמנם נראה דאין אנו צריכים לזה ואעיקרא לק"מ דכי כתבו התוס' דמדאורייי' שרי בנין מטעם מתוך היינו בנפל ביתו בי"ט וכדקאמרי התוס' שם בהדיא דבנפל ביתו יש צורך י"ט. אבל להטיח גגו כדי שיזובו המים ליכא צורך י"ט כלל דמוכרח דמיירי כי לא עת גשמים הוא דביום הגשמים לא מצי להטיח גגו וכי ליכא גשמים אינו צורך י"ט כלל ואסור מדאורייתא וכדעת התוס' בשמעתין דטלטול אבנים אסיר מדאורייתא וא"כ מוכרח רב חנן לומר דב"ה לית להו כל מקום שאסרו חכמים וכו' דהכא החשדא היא מאיסור דאורייתא ודוק:

דף יב:

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי וכו' אע"ג דפ' מי שהוציאוהו אמרי' ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי ור' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי. וא"כ לא הוה אצטריך שמואל לומר הלכה כר' יוסי. ואם נאמר דשמואל לית ליה הני כללי כדאמרינן התם דרב לית ליה הני כללי. יקשה דאמאי התם פ' מי שהוציאוהו לא קאמר דשמואל כרב דליתנהו להני כללי. לאו דוקיא הוא כל עיקר דהכא בתרומה פליגי עליה דר' יוסי ר' יהודה ואחרים וא"כ הוו רבים ואין הלכה כר' יוסי מחביריו. ואפילו אי תימא דאף בכה"ג הלכה כר' יוסי לדעת איזה מ"ד. מ"מ הכא אצטריך שמואל לפסוק כר' יוסי משום דסתם מתני' דלא כר' יוסי ובעלמא כיוצא בזה הלכה כר' יאודה מכח סתם מתני' וכמבואר בש"ס פ' זה בורר דף ז"ך ולהכי אתא שמואל לומר דבהא הלכה כר' יוסי אף דסתם משנה דלא כוותיה דמסתברא טעמיה:

רב טובי בריה דרב נחמיא הו"ל גרבא דחמרא תרומה. ק"ק דתרומות ומעשרות אינן נוהגים בח"ל. שוב ראיתי בשיטה מקובצת דעמד בזה. ומאי דתריץ יתיב ע"ש אכתי

לא איפרק דאינן נוהגות כלל בח"ל (ועיין לקמן סוף דף י"ג מהש"ס שהבאתי מהתוס' שעמדו בזה):

דף יג:

דתניא אבא אלעזר בן גימל וכו' מהרימ"ט בראשון סי' פ"ה ערער על דנהוג כאבא אלעזר דאין הלכה כמותו ומילט קא לייט. ושמעתי ממורינו הרב מהר"י הכהן זלה"ה שתמה עליו דאיך נעלם מכבוד רבנותו דהרמב"ם פסק פ"ג דתרומות כאבא אלעזר. ובו בפרק הוספתי אני הדל דגם הסמ"ג פסק הכי אלא דצריך לישב פסקיהם דאמאי פסקו דלא כרבנן ובמקום אחר כתבתי בזה בעניותי:

ומה ראית וכו' פירש"י אימא איפכא ואין דבריו מובנים וכבר הקשו התוס' עלה. והריטב"א בחידושיו לעירובין דף ל"א תריץ יתיב בעד רש"י דהכי מקשה דלא מסיימי קראי והיכי קאמר עליך אמר קרא דמשמע דיש רמז והוכחה במקרא. והלא אי אתית מכח קרא יכולני לומר איפכא ומשני דכונתו הוא מצד הסברא דהאי אדגן ולא דרמוז בקרא ע"ש והוא דוחק הן בש"ס הן בדברי רש"י. ועתה הראו לי חידושי מהר"ם שיף זלה"ה דשם הראה פנים קצת לסברת המקשן לומר איפכא ע"ש ודוק:

ואחר זמן רב דרך עראי ראיתי לקוטי מהר"א פליף למכילתין כ"י ושם הביא מתוספות שאנץ כ"י שכתבו ומה ראית נימא איפכא דאדרבא הקדימו בכרי פטור דלא פשע הלוי שקבלו מישראל דלא איבעי ליה לאסוקי אדעתי' כיון שהוא ממורח ונקבע למעשר שלא הורמה תרומה גדולה אלא הישראל פשע אבל בשבלי' נחייב משום דלא פשע הישראל כיון דלא נקבע למעשר איבעי ליה לאסוקי אדעתי' שלא הורמה תרומה גדולה ולא הי"ל לקבלו ומשני דבדיגון תליא מילתא עכ"ד:

איני והא רב מקלפא וכו' ור' חייא וכו'. דרך חידוד קצת אמרתי בישיבה דיש להרגיש אמאי המקשן קדים מעשה ר"ב הו"ל להקדים לר' חייא דודו ורבו של רב ולימא והא ר' חייא וכו' והא רב וכו' ותו אמאי פלגינהו הול"ל והא ר' חייא ורב מקלפו להו כסי כסי. ואפשר לפי מ"ש בשיטה מקובצת שכתב משם התוס' דמ"ש רש"י ואוכל בלא מעשר אדרב קאי ולענין מעשר הוא דקפריך. והנה לשיטה זו תקשי דהא משני אלא אי אתמר אסיפא אתמר משמ' דהקושי' היא לשבת וכמ"ש בשיטה מקובצת לעיל. ותו התו' הקשו והביא דבריהם בשיטה מקובצת דאי מקשה על מעשר אין סברא דפריך איני על המשנה. ועל זה תירץ בשיטה מקובצת דהא ל"ק דהוי כאלו אמר א"כ קשיא מתני' לרב עכ"ד. ויש לדחות דקושיית התוס' היא דאמאי קאמר הש"ס לשון זה איני דאין הלשון מתוקן.

ומה גם דיש לפרש דפריך על ר' אלעזר. ובכי האי גונא דיש לפרש פירוש אחר הול"ל לשון מבורר. ותו הקשה בשיטה מקובצת דהו"ל לש"ס לאתויי הא דרב מקמי הא דר' אלעזר ותו יש להרהר דמאי פרי' ממעשר לרב והא רב בח"ל קאי דאין נוהגות תרומות ומעשרות. ואי הך עובדא הוה כי קאי בא"י הו"ל לפרש בהדיא:

ואפשר ליישב כל ההערות האלו דהש"ס מייתי דר' אלעזר דאמר וכן לשבת ופריך בין לענין שבת בין לענין מעשר ואמטו להכי קאמר איני לצד דמקשה על ר' אלעזר מרב ור' חייא ומשו"ה אקדמיה לדר' אלעזר דלפרוך עליה ופריך עליה מרב דמקלפא ליה דביתהו כסי כסי בשבת ולהכי אקדמיה לדרב ופלגינהו דמרב קשיא ליה אר' אלעזר דאמר וכן לשבת אבל משום מעשר לית לן בה דרב הוה בח"ל ועל זה פריך איני. והדר פריך מר' חייא תרתי חדא על ר' אלעזר דאמר וכן לשבת. ותו אר' חייא ממתני' לענין מעשר דר' חייא בא"י קאי. ולהכי איחר קושית ר' חייא על ר' אלעזר כיון דגם על ר' חייא גופיה קשה לענין מעשר ממתני'. והש"ס פריק מאי דפריך על ר' אלעזר מרב ור' חייא אלא אסיפא אתמר ולא חש לקושיית מעשר דפריך על ר' חייא ממתני' דודאי י"ל דכבר תקנם בע"ש ועישר עליהם ובזה נתיישבו כל הדקדוקים הנז' וכל זה הוא בגופא דשמעתא לחוד. ולא כמ"ש התוס' לשיטת רש"י דאדרב קאי ופריך לענין מעשר כמבואר:

אמנם מתרצתא דמילתא דלא פריך אלא על ר' אלעזר כמ"ש הריטב"א ומ"ש רש"י ואוכל בלא מעשר הוא דיבור אחר וקאי אמנפח על יד ואוכל. ולמעשר לא קשיא מידי דודאי היה נתקן מבערב ואפשר דמשו"ה פלגינהו ואקדמיה לדרב להורות דלא פריך אלא לענין שבת דרב בח"ל הוה ולא נהגו במעשרות ולרמוז דגם מר' חייא עם היותו מארץ ישראל לא פריך אלא משבת. שוב ראיתי דהאי דלא נהגו במעשרות בח"ל יש לדון דהגם דהאידנא כך נהגו כעת לא נתברר בימי האמוראים אם היו מעשרין בח"ל ולעיל אמרו בההוא גרבא דחמרא דתרומה וכו' ע"ש דף י"ב ושם בשיטה מקובצת דצדד צדדין. ושוב ראיתי בתוס' ישנים כ"י פ' כיצד מברכין גבי צלף שהאריכו הרבה מאד בזה ע"ש ואח"ך ראיתי שכמעט כל דברי התוס' ישנים הנז' הם בתוס' דידן פ"ק דחולין דף ו' ע"ב ובע"ז דף נ"ט לך נא ראה כמה האריכו בזה:

דף יד.

מ"ט רב הונא ורב חסדא וכו'. הרי"ף השמיט הא דרב הונא ורב חסדא ולא הביא אלא מאי דאמר רב יהודה אמר שמואל כל הנדוכין וכו' אמר ליה רב לרב אחא ברדל' כי דייכת וכו' ע"ש. והרמב"ן במלחמות ברוח מבינתו פירש סוגיין לדעת הרי"ף יפה יפה והמעיין

בעיניו יראה כי שמועה זו נאה אשר במאמרו בר"ה ומתרצתא שפיר לדעת הרמב"ן. אך מרן והאחרונים לא הזכירוה לשיטת הרמב"ן לפי שהר"ן כתב דלא נתיישבו לו דברי הרמב"ן. ולנו בעניותנו ההערות אשר הערה הר"ן ז"ל כבר הרמב"ן בדבריו קדם וסלקן:

והר"ן כתב דמאי דאמר רב כי דייכ' אצלי ודוך חומרא בעלמא היא דאיהו ודאי כרב יהודה אמר שמואל דאמר כתנא דברייתא ס"ל וכו' עיין בדבריו באורך. ומרן בכ"מ ובבית יוסף הקשה על הר"ן דאי חומרא הוא לא הו"ל להרי"ף להביאו וכו' ע"ש ולק"מ דכיון דאמוראי מחמרי בהא נקטינן כותייהו להחמיר על דרך מ"ש הרב משנה למלך ריש ה' סוטה לדעת הרמב"ם פכ"ב דאסורי ביאה דרב החמיר על עצמו וקי"ל כוותיה דראוי להחמיר ע"ש. ונ"ל ההדיוט להביא ראיה לדברי הר"ן ממאי דאתמר בירושלמי בסוגיין שמואל שחק על סטרא דמדוכתא רב אמר כל הנדוכין נדוכין כדרכן. ולכאורה מחלפא שיטתייהו דרב ושמואל מגמרין לירושלמי דבגמרין שמואל אמר כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח ורב פקיד אצלי ודוך לגירסת הרי"ף והרא"ש ובירושלמי אמרי דשמואל שינה ורב אמר נדוכין כדרכן. אמנם עפ"י שיטת הר"ן הנה נכון דשמואל קאמר דכל הנדוכין [נדוכין] כדרכן ואפי' מלח לדינא. ומיהו למעשה החמיר כשהוא שוחק אתי במה הצד. וכן רב איהו קאמר מימרא דכל הנידוכין בירושלמי לדינא כמ"ש שמואל בגמרין ולמעשה רב מפקיד אצלי ודוך לחומרא. ונמצא דרב ושמואל כל חד אמר מימרא לדינא ומר ניהו מחמיר. ולפום מאי דאמרי רבוואתא קמאי דרבינא ורב אשי כי תרצוהו לבבלי ודאי בקיאי טובא בירושלמי ניחא השתא דמתרי תלמודי ידעינן מימרות רב ושמואל לדינא ודהוו מחמרי ולשיטת הר"ן א"ש:

וראיתי למהרש"ל בים של שלמה סי' ט"ל שכתב על דברי הרי"ף ותימא אמאי פסק כשמואל דס"ל כתנא דברייתא והלא ר' יוחנן פסק בכל הגמרא הלכה כסתם משנה נמצא שתלוי דין זה בפלוגתא דשמואל ור"י וק"ל כר"י נגד רב ושמואל ועוד לישנא דתלמודא משמע הכי מדקאמר הוא סבר כהאי תנא ולא קאמר משום דק"ל כהאי תנא וכו' עכ"ל ואין כאן תימא דידוע דר' יוחנן סבר דהלכה כסתם משנה בכל התורה כלה ומשו"ה פריך הש"ס עליה דר"י כמה זימני והאר"י הלכה כסתם משנה. אמנם אנן לא קי"ל בהא כר' יוחנן וכמה זמני פסקו הפוסקים דלא כסתם המשנה היכא דאמוראי סברי איפכא וזה דבר ברור ופשוט בכמה דוכתי ואחד מהם הרא"ש בפסקיו סוף פ' אלו נערות ע"ש ונמצא דלא קי"ל כר' יוחנן בכלל זה שהוא סובר הלכה כסתם משנה בכל התורה והפוסקים פסקו להפך דאזלינן בתר האמוראים. וכיון שכן אין להקשות מכלל זה דכמה דוכתי איפסיק הפך. גם מה שנסתייע מדקאמר הוא סבר כהאי תנא גם זה אינו כלל גמור

וכמ"ש בעניותנו בכמה מקומות בס"ד:

והרמב"ם פ"ג פסק דידוך התבלין כדרכן שאם ידוכם מעי"ט יפוג טעמן אבל מלח וכו' ע"ש ולא פי' דין מוריקא והה"מ נקט נפשיה בקציר"י אך פירש דמוריקא ככל התבלין. ובאמת דקצר קציר"ת האומ"ר דהגם שהזכיר דברי ההלכות ומסתמא מסכים הולך לדברי הרמב"ן ושיטתו אמנם הרמב"ם אמר טעמא דמפיגין טעמן ולדידיה קאמר הש"ס דמוריקא כמלח והו"ל לפרש להרמב"ם. ומרן ז"ל נדחק בזה. ואמרתי בישיבה דרך חידוד ליישב דברי הרמב"ם וגם דברי הרשב"א דנראין כסותרין דבספרו עבודת הקדש פסק דגם הכרכום נדוך כדרכו ובתשובה סי' תרפ"ד כתב טעמא דמפיגין. והוא דיש להעיר בסוגיין דלמ"ד דטעמא דכל הקדרות צריכות מלח ואין צריכות תבלין וכפ"ז אי ידע מאי קדירה בעי בשולי הוו תבלין כמלח ובעו שינוי וא"כ משנתנו לפלוג ולתני בתבלין גופייהו דאי ידע מאי קדירה [בעי] בשולי בעו שינוי ואי לא ידע נדוכין כדרכן ומכ"ש ידעינן דמלח בעי שינוי דכל הקדרות צריכות מלח. וכן למ"ד דתבלין מפיגין ומוריקא דלא מפיג בעי שנוי תקשי דלפלוג ולתני בתבלין גופייהו דמוריקא בעי שינוי ומכ"ש מלח. ואפשר לומר דשיטת הש"ס כך דמ"ד דכל הקדרות צריכות מלח וכו' סובר דכיון דהא מילתא מדרבנן דמדאורייתא התר גמור שהוא אוכל נפש א"כ לא ראו חכמים לחלק והתירו התבלין ואסרו מלח דאע"ג דזמנין דידע מאי קדרה בעי לבשולי והיה צריך שינוי לא ראו חכמים למסור ענין זה ביד כל א' וא' וזה ידוך כדרכו דלא ידע מאי קדירה בעי בשולי וזה ידוך ע"י שינוי דידע וכיוצא דנפיק מינה חורבא ובלבול לכן השוו את מדותיהם דתבלין נדוכין כדרכן כיון דאין כל הקדרות צריכין תבלין אבל מלח בעי שינוי דכל הקדירות צריכות מלח זה סובר מ"ד דטעמא דכל הקדרות וכו' ושכנגדו חלוק דאי אמרת טעמא הכי סבר דכי ידע מאי קדירה בעי צריך שינוי ומתני' לא מפליג ומשו"ה לא בחר בטעם זה. ומ"ד דטעמא דתבלין מפיגין ודאי הוא ס"ל דהגם דאיכא מוריקא לא פלוג רבנן כיון דרוב תבלין מפיגין והשוו כל התבלין בחדא מחתא ולא חיישי למעוטא. זהו סברתו אך אידך לא סבר הכי רק סברתו דלכי מטית לו' דטעמא דמפיגין בעי לאפוקי מוריקא ועינינו הרואות דסתם התנא והשוה דין כל התבלין לכך פנה לטעם אחר. ונמצא לפ"ז דמ"ד מפיגין הוא עצמו סבר דגם מוריקא כתבלין דלא פלוג בתבלין. אלא דאידך סבר דלטעם זה אפיקינן מוריקא. וכן מ"ד כל הקדרות וכו' לדידיה אין חילוק בין ידע מאי קדירה בעי ללא ידע דלא פלוג אלא דחבירו סבר דאי אמרת טעמא דכל הקדירות הסר משם ידע מאי קדירה וכו'. וע"פ שיטה זו נתיישבו דברי הרמב"ם והרשב"א דפסקי כמ"ד מפיגין

דהכי אזלא סוגיין דעלמא ולא חילקו דמוריקא בעי שינוי משום דהך מ"ד גופיה הכי סבר אלא דחבירו חלוק עליו וקי"ל כוותיה ודוק היטב:

אמר אביי כי תניא נמי מתניתא וכו' מהרש"א העיר דלא קאמר אלא אמר אביי ותירץ הלא בספרתו והביא דבריו מהר"ם שיף וכתב עליו והוא דוחק. ואם מהר"ם שיף הבין דמ"ש מהרש"א ונר' דלאביי אפשר דהמתרץ נתכוון וכו' דברים כפשטן דשקלא וטריא דמהרש"א על אביי. הא ודאי שהוא דוחק. אבל הדבר ברור דמהרש"א לא כיוין לזה דהרי כי מקשה ומתרץ דהול"ל אלא בשינוייא דאביי לא על אביי קאמר רק על מסדר הש"ס אמאי לא קאמר אלא אמר אביי וככל סוגיות התלמוד וכמאי דהוו בה רבוואתא בעלמא ולכן תירץ מהרש"א דמסדר הש"ס ראה דלאביי כלומר לשיטת אביי יש לפרש דהמתרץ נתכוון לזה, ומשו"ה לא קאמר אלא אמר אביי. וברישא נמי לא קאמר אלא אי תנא אין כותשין וכו' משום דהמקשה לא הבין כן ופריך והתניא. ואיך אפשר לסדר אלא אי תנא וכו' והתניא וכו' לא תוכל האר"ש שאתו. ועוד דרבא מפרש מ"ט קאמר ואמטול הכין מסדר הש"ס לא מצי לומר אלא אי תנא וכו' וכוליה שקלא וטריא על מסדר הש"ס הוי זה נראה כונת הרב מהרש"א ואין כאן דוחק:

אמנם אפשר להרחיב הדברים בסגנון זה דודאי כונת התרצן דמשני אי תנא אין כותשין במכתשת ה"א קטנה ש"ד קמ"ל מוכח דגם דייסא בקטנה אסור משום דלשיטת אביי הטעות דהוה טעינן הוא בטסני דוקא אבל בדייסא לפי האמת בקטנה שרי. וא"כ הול"ל הו"א דגם טסני שרי בקטנה דזהו הטעות אבל לומר הו"א דה"מ בגדולה וכו' סתם לא יכון דהאמת הוא דקטנה שרי בר מטסני. ותו דהדר ביה ממ"ש מה טעם קאמר ולא רמז דהשת' הם שתי חלוקות ומשו"ה מקשה בכח והתניא וכו' כי ירד לעומק כונת התרצן דאסר בכל קטנ' נמי ופריך עלי' מבריתא דקטנה שרי:

ובכל זאת דרך חידוד יש מקום לומר דמחכמת סתמא דתלמוד' האחרון המסדר הש"ס הוא לסדר סוגיא זו באופן זה שלא לומר אלא אמר אביי וגם קיצר דברי אביי דבשינויא דאביי לא אמר רק כי תניא מתניתא נמי במכתשת גדולה ותו לא וגם בשינויא דרבא לא אמר כי אם הא לן והא להו וכל זה יודיע דרכיו דהאי שינויא קמא דאי תנא אין כותשין במכתשת הו"א ה"מ גדולה וכו' הם דברים כמראה האופנים ומועילים לכל השיטות בין לשיטת אביי בין לשיטת רבא כלומר הן הן הדברים עצמם בלי דיוק דבר ידברו אביי לדרכו ורבא לשיטתו דהם דברים סובלים שני הפירושים ומתפרשים לכל א' לשיטתו. וזה מחכמת מסדר הש"ס לחדודי הוא דבעא ולהעמיד הדברים על בוריין בקצירת האומ"ר. ולא נעלם ממני שיש עוד לצדד בזה. אבל מ"ש נראה יותר קרוב אל

האמת לפי סדר סוגיית הש"ס וכמ"ש הרשב"א בתשובה דמחכמת הש"ס להודיע כמה ענינים מכח סדור הדברים בשתיקה:

והגם כי למאי דאתו עלה מהרש"א ומהר"ם שיף דלא קאמר אלא אמר אביי וכו' אין לנו צורך לזה כלל דידוע מ"ש הראשונים דכי לא קדים שם אמורא ברישא לא קאמר אלא. ולא עוד אלא כתבו ז"ל דכמה זמני הש"ס לא קאמר אלא וכמו שהבאתי בעניותי דברי קדשם בס' הקטן שער יוסף דף ע"ח ע"ג. והני מילי דרבוואתא קמאי ביטלו את המעוררי"ן. מ"מ אהניא לן שיטתין והצדיקו את הצדיק המקשן דפריך והתניא וכו' דירד לעומק כונת התרצן ופריך עליה. וגם מאי דשינויא דאביי תשלח קצירי"ה והרי הוא כמבואר ודוק הטב:

דף יד:

תניא א"ר אליעזר בר' צדוק כך היה מנהגן של בית ר"ג וכו' מרן בב"י סי' תק"י כתב דר' ירוחם פסק כר"ג ונראה שטעמו משום דאר"א בר' צדוק [כך] היו נוהגים בית ר"ג וכו' ומעשה רב עכ"ל מרן וכתב מהרש"ל בים ש"ש סי' מ"ב על זה ולא נהירא נהי דמעשה רב הוי הכרע וכו' אבל הכא כך היו נוהגין על פיו ואין זה כ"כ הכרע ועוד אפילו את"ל דהוי הכרע היינו בין תנאי או אמוראי דלא ברירא לן כבר הלכתא כמאן אבל הכא דהלכתא כת"ק בכל דוכתא לית כאן הכרע וכו' עכ"ל ונראה דיש פנים הנראין לומר גם הכא מעשה רב שהרי בירוש' ריש ברכות אמאי דתנן דאמר ר"ג לבניו אם לא עלה ע"ה. חייבי' לקרות(ו) פריך ור"ג פליג על רבנן ועביד עובדא כותיה ומייתי מר' עקיבא ור' מאיר ורשב"י דפליגי ולא עבדי עובד' כוותייהו ומשני שניא הכא שהיא לשינון ואית דבעי למי' דאין יכולים לקיים דברי חכמים ע"ש ומאחר שכן שפיר יש הכרע ממה שהיו נוהגים בבית ר"ג כמותו על פיו דאלו לא הוה פשיטא ליה דהלכה כמותו או דאיכא רבנן כוותיה לא עביד עובדא הפך רבנן וגם מ"ש דהכא כבר נתבררה הלכה וכו' נדחה בזה כמבואר:

תניא ר"ש מתיר בתבואה וכו'. כתב הרא"ש מדהביא רב אלפס בריתא זו משמע דפסק ה' כר"ש ולא ידענא טעמא מאי. בעה"ע כתב דטעמא דת"ק כדגרסי' בירוש' אתיא דר"ש בשטת ר"ע וכו' אף אוכל נפש בהמה וכו' ות"ק דאסר ס"ל כר"י הגלילי ונ"ל דגמרא דידן פליגא אירושלמי דטעמא דר"ש דחזו למעבד מאכל אדם וגם לישנא דמתני' משמע דלא כירושלמי דמשמע דרבנן אסרי תבואה לפי שאין ראוי למאכל אדם בקטניות והרמב"ם פסק כת"ק וכן עיקר עכ"ל ויש להעיר דאימא דהרי"ף הביא הבריתא להודיע טעמו דר"ש דלא אתי כר"ע דאסר אף אוכל בהמה רק משום דהזי לאדם והן הן דברי הרא"ש עצמן ולא

הוצרך לומר דהלכה כת"ק דזה פשוט ותו צריך להבין קשר דברי הרא"ש ועוצם כונתו. וי"ל דהרי"ף פסק לקמן פ"ב כר' יוסי הגלילי דדוקא מאכל אדם וא"כ אי סבר דהלכה כת"ק הכא כעלמא מאי אכפת לן לאוכוחי דר"ש לא סבר כר"ע כירושלמי אידי ואידי חד שעורא דהלכה כת"ק וגם אי נימא דת"ק כר' יוסי הגלילי שפיר נאה דהלכה כת"ק:

ומעתה אפשר לומר דכונת הרא"ש דהוא כתב ולא ידענא טעמא מאי. ולפי דברי הרב העטור דר"ש כר' עקיב' יקשה על הרי"ף דסתר דידיה אדידיה דהכא משמע דפסק כר"ש והוא פסק פ"ב כר' יוסי הגלילי לזה כתב דגמרא דידן פליג אירושלמי ואפילו דפסק הרי"ף כר"י הגלילי שפיר מצי לפסוק כר"ש לפום גמרין ואין לנו על הרי"ף רק שלא ידענו טעמו דפסק כר"ש:

אי נמי אפשר דהא דהביא הרי"ף הבריתא אינו מופת חותך דפסק כר"ש וכן תראה בשיטה מקובצת שכתב דאפשר דהרי"ף נמי סובר הלכה כת"ק ולא הביא הבריתא אלא לפרש דברי ר' שמעון כיון שהוא במשנה עכ"ל והשתא אם נמצא במקום אחר קצת גילוי שהרי"ף פוסק כת"ק טפי אית לן למימר שהרי"ף פוסק כת"ק והביא הברייתא לפרש דברי ר"ש ולא עלה על לב דיסברו דפסק כר"ש מאחר דיש גלוי דפסק כת"ק. אם כן אפה לדברי הרב העטור דת"ק כר' יוסי הגלילי ור"ש כר"ע כירושלמי הדבר מוכרע דפסק הרי"ף כת"ק דאתי כר"י הגלילי והבריתא הביאה לפרש ר"ש דוקא והוא הפך דברי הרא"ש דסבר דהביאה לפסוק כר"ש. לזה אחר שכתב דמשמע דהרי"ף פסק כר"ש הביא דברי הרב העטור ודחאם משום דכפי הרב העטור היינו מכריעין להפך דפסק כת"ק הפך דבריו אמטו להכי דחי לדברי הרב העטור דגמרין סבר אפכא וא"כ מדהביא הרי"ף בריתא דר"ש משמע דפסק כוותיה ולא נודע טעמו:

ועוד אפשר לומר דשעור המשך לשון הרא"ש הכי הוי דבתחילה כתב מדהביא הרי"ף בריתא דר"ש משמע דפסק הלכה כר"ש וכו'. ושוב הביא דברי בעל העטור ומאי דדחי מגמרין. ועוצם כונתו דהשתא יש מקום לומר דלעולם הרי"ף פסק כת"ק דאי כר"ש הו"ל לפרש בהדיא ומה שהביא הבריתא הוא לאפוקי הירושלמי דתלי הא באידך פלוגתא דר"ע וריה"ג וכל כי הא איבעי ליה לאודועי אגב אורחיה ואין ראיה דפסק כר"ש. והרמב"ם פסק כת"ק וכן עיקר. ולעולם דיש מקום לומר דגם הרי"ף כן דעתו זה אפשר לומר בדברי הרא"ש. אמנם הטור סי' תק"י ובקצור פסקי הרא"ש כתבו בפשיטות דהרי"ף פסק כר' שמעון ע"ש:

ברם מ"ש הרא"ש דגמרין פליג אירושלמי דטעמא דר"ש מפרש בגמ' משום דחזו וכו' וגם לישנא דמתני' וכו' לכאורה יש להעיר כמה הערות וכמה קושיות חדא דאי גמרין

מפרש למילתיה דר"ש הוה ניחא דגמרין פליג אירושלמי דכל חד הנה זה עומד בדעתו ושיטתו. אבל הא דגמרין הוא בריתא והירושלמי אי אפשר לחלוק על הבריתא ומותבינן לאמוראי וסתמא דירושלמי מהברייתא ואיך שפר קדמיה דהרא"ש דהירושלמי פליג אבריתא. וזאת שנית דהרי גם בגמרין קאמר בבריתא שעורים ליתן לפני בהמתו ואיך קאמר דטעמא דר"ש משום דחזו למאכל אדם הרי שעורים לפני בהמתו קתני ומוכח כדאמרו בירושלמי דר"ש אתי כר"ע דאף אוכל נפש בהמה ולומר דט"ס הוא בש"ס ובהרי"ף והרא"ש חלוקה זו דשעורים לפני בהמתו ולתלות טעות בכל הספרים ול"ג לה הוא דבר שאין לו שחר. ועוד בה שלישיה לדעת הרא"ש דהרי"ף הביא בריתא זו לפסוק הכי תקשי דהוא פסק כר' יוסי הגלילי בפ"ב דדוקא נפש אדם ואיך הכא רוצה לפסוק כר"ש דשרי לשלוח שעורים דמצי לתתם לפני בהמתו והא לדידיה נפש אדם דוקא. ואת רב"ע מ"ש הרא"ש דלישנא דמתני' משמע דלא כירושלמי דרבנן אסרי לפי שאינו ראוי למאכל אדם אינו מובן דגם לירושלמי טעמא דרבנן דסברי כר"י הגלילי דנפש אדם דוקא ומשו"ה אסרי דלא חזו השתא לאדם ומאי קאמר. ועוד חמשית דבירוש' נמי קאמר תני משלחין חיטים שהן מאכל עסיסיות פול שהוא מאכל נדיות שעורין שהן מאכל בהמה ולכאורה נראה דהוי כבריתא דתני בגמרין שהרי הרי"ף הביא הגירסא בבריתא של חטים לעשות מהן עסיסיות ופירש הר"ן לעשות מהם עסיסיות מאכל חיטים וא"כ נמצא דגם בירושלמי קאמר חטים שהן מאכל עסיסיות והוא ראוי למאכל אדם ועלה קאמר בירושלמי דר"ש ס"ל אף נפש בהמה ואיך הרא"ש בא לחלוק את השוין דהבריתא דמוכח מינה הפך הירושלמי איתא נמי בירושלמי ועלה קאי ומוכרח דהירושלמי משום חלוקת שעורין שהן מאכל בהמה קאמר הכי וחלוקה זו נמי איתיה בגמרין. ועוד קשה קושיא ששית דבירושלמי אמרו לא כן תני משום ר"ש לכל נפש אף נפשות בהמה בכלל אתיא ר"ש כשיטת ר' עקיבא כמה דר"ע אמר לכל נפש אף נפשות בהמה בכלל כן ר"ש אומר לכל נפש אף נפשות בהמה בכלל ע"כ בירושלמי וא"כ הרי בריתא מפורש' דר"ש תני לכל נפש אף נפש בהמה ואיך גמרין פליג על הירושלמי הרי מ"ש בירושלמי דר"ש סבר כר"ע הנה אמת נכון דהרי תני בבריתא בפירוש ר"ש אומר אף נפש בהמה ואיך קאמר דגמרין פליג דטעם ר"ש דחזי לאדם דמשמע דאינו כירושלמי דר"ש כר"ע והרי הכי אתמר בבריתא דר"ש קאמר בהדיא אף נפש בהמה ואיך אפשר דגמרין פליג אבריתא דר"ש גופיה אמר הכי. וכי תימא מאי אית לן עם הרא"ש תקשי בריתות אהדדי בריתא דגמרין עם הבריתא דר"ש קאמר אף נפש בהמה. ל"ק דגם בריתא דגמרין קאמר שעורים לתת לפני בהמתו והא אתיא כאידך בריתא דר"ש כר"ע:

ואפשר לישב הכל בשימת עין דבבריתא דגמרין קתני חיטים לעשות מהן לודיות ולגירסת הרי"ף של חיטים לעשות מהן עסיסיות. אמנם בירושלמי תני משלחין חיטים שהן מאכל עסיסיות פול שהוא מאכל נדיות שעורין שהן מאכל בהמה ומוכח דאינו ר"ל שיעשה תבשיל רק שהחיטים כמות שהן מאכל לעופות והפול הוא מאכל נדיות דהיינו מאכל מין בהמה או עוף וכמו שמסיים שעורים שהן מאכל בהמה זה נראה יושר כונת הבריתא אלא דמ"ש עסיסיות נדיות נראה ט"ס וצ"ל מין עופות או בהמות וכן נראה מהלשון דקאמר שהן מאכל וכו' ולא קאמר לעשות מהן כמ"ש המדקדק בלשון. ונמצא דהאי תנא דבירושלמי סבר דמאי דשרי ר"ש היינו שהוא מאכל עופות ובהמות ואתיא כדעתיה דר"ש וכר"ע. ועל זה קאמר דגמרין פליג משום דקתני הבריתא דמייתי חיטים לעשות מהן לודיות דחזו לאדם ולא תקשי להירושלמי מהך בריתא דהירושלמי סמיך על בריתא אחרת שהביא שם כאמור. ומאחר דאיכא תרי בריתות וגמרין אייתי הך בריתא ואידך לא עלה על שפתיו אמטו להכי קאמר הרא"ש דגמרין פליג ותלה הדבר בגמרא כלומר דהגמרא שלנו דמייתי הך סתמא דבריתא ושביק אידך. ובודאי גם גמרין סבר דר"ש אית ליה לכל נפש אף בהמה מדקאמר שעורים לפני בהמתו. ובברייתא דמביא בירושלמי דתני ר"ש הכי בהדיא לא נחלקו התלמודים אלא בתבואה של חיטים דירושלמי סבר דטעמיה דר"ש שהיא מאכל עוף ואתיא כר"ע. וגמרין סבר דיכול לעשות תבשיל באופן דחזו לאדם השתא למאכלו וכונת ר"ש לומר לת"ק דאפילו כפי דעתו דנפש אדם דוקא יש להתיר בתבואה דחזי לאדם ושפיר מייתי ראיה הרא"ש דגמרין פליג על הירושלמי בטעם ר"ש. ונ"מ טובא דאי טעמיה דר"ש כגמרין א"כ אף דיכול לעשות מאכל חיטין לי"ט בהתר סבר ת"ק דאין משלחין דאזלינן בתר רוב תשמיש החיטים בתבשילים ולא משגחינן אם יכול לעשות תבשיל בחטים שלמות וכיוצא ולפי הירוש' דר"ש שרי כדעתיה דאפילו לבהמה מינה דאי פליג ת"ק היינו כשאי אפשר לעשות שום תבשיל. אבל בעיר שנוהגים לזמנין לעשות מאכל מחטים עצמן יש מקום לומר דלת"ק שרי לשלח. ומשו"ה הוצרך הרא"ש לומר דגמרין פליג. ולפ"ז לת"ק אף דיכול לעשות תבשיל אינו משלח. וגם כפי זה לא תקשי להרי"ף דפסק כר"ש הגם דהוא פסק כר"י הגלילי משום דהחיטים יכול לאכלם וחזו למאכל אדם ובזה דוקא פסק כר"ש אך בשעורים לפני בהמתו לא פסק כמותו דר"ש אזיל לטעמיה דנפש אפי' בהמה ולא הוצרך לפרש הרי"ף דכבר מפורש בפ"ב בכתב מפרש דפסק כר"י הגלילי דאוכל נפש דאדם דוקא שרי והשתא בא הרא"ש לתת טעם לגמרין אמאי בחר ונקיט כבריתא זו דטעמיה דר"ש בתבואה דחזי למאכל אדם ורצונו של ר"ש לומר דגם לפי דעת ת"ק דהוא כר"י

הגלילי דנפש אדם דוקא יש להתיר בתבואה דחזי למאכל אדם. והלא טפי הו"ל תלמודא דידן למנקט אידך בריתא דמייתי בירושלמי דכולא אזלא כדעתיה דר"ש דנפש אף נפש בהמה לז"א וגם לישנא דמתניתין משמע דלא כירוש' וכו' וביאור דבריו דאי ת"ק ור"ש פליגי בפלוגתא דר"ע ור"י הגלילי ומשו"ה פליגי בתבואה א"כ לא הו"ל לת"ק להסמיך הדבר לקטניות לומר אבל לא תבואה מאחר דהא מילתא בפ"ע והול"ל אין משלחין תבואה ור"ש מתיר ומדקאמר ת"ק דמשלחין קטניות אבל לא תבואה למדנו דר"ש מתיר תבואה משום דחזי למאכל אדם ולכן אמר ת"ק דתבואה אינה כקטניות דקטניות רגילי ליהנות בהם כך אבל תבואה רוב התבשילין העושים ממנה צריכה תקון וטחינה ואין משלחין. ור"ש מתיר בתבואה דחזי למאכל אדם. וזה סניף לגמרין דנקיט כהאי בריתא דמייתי. ומיהו אין זה דיוק חזק לאותוביה לירושלמי מיניה דהירושלמי לא חייש לדיוק זה ובהכי ינוח לנו מכל ההערות הנז' כאשר יראה המעיין בצדק:

אחרי כתבי ראיתי להרשב"א בס' עבודת הקדש בשער ג' שכתב וז"ל יש מי שהורה שאין משלחין חטים ושעורים ועדשים וכו' מדברי קצת גדולים נראה לי שאף אלו משלחין שהרי החטים ראויין לעשות מהן עסיסות במכתשת קטנה או לעשות מהן קלי ושתיתא פול ועדשים וקמח וקלי וכן השעורים ליתן לפני הבהמה ויראה לי שזה עיקר עכ"ל הרי דהרשב"א פסק כר"ש כקצת גדולים ואפי' שעורים וכו' ומעתה מ"ש בבריתא והביאו הרי"ף שעורים ליתן לפני בהמתו הוא הלכה שלא כמו שכתבנו לעיל. ומוכרח לומר דסבר הרשב"א דגם לר"י הגלילי שרי כי אין בזה מלאכה ולא הוצאה וכן מתבאר ממ"ש הרשב"א בריש השער הזה דאין מוציאין תבן ותבואה מרשות לרשות להאכיל לבהמתו שההוצאה מלאכה גמורה ולא התירו אלא הטלטול שהוא מד"ס ע"ש:

וראיתי בחידושי הגדולים שנדפסו בריש ס' מעשה רקח בסוף דף ד' שכתב וז"ל וראיתי לרבינו משה ז"ל שהתיר בעדשים שכך כתב אבל משלחין קטניות וכו' וא"כ למה לא פסק בהם לאסור אם נחלקו ב"ה בכל אותם המנויים בבריתא דתניא ר"ש מתיר וכו' עד עדשים לעשות מהן רסיסין ואולי דעתו ז"ל דכיון דלא קתני במתני' אלא תבואה סתם ש"מ דלא נחלקו ב"ה אלא בתבואה בלבד ואין בכלל תבואה אלא ה' המינין בלבד וכדאסיקנא בנדרים ר"פ הנודר מן הדגן. הרשב"א ז"ל בת"ה. עכ"ל:

ואני שמעתי ולא אבין חדא מ"ש דב"ה נחלקו וכו' ש"מ דלא נחלקו ב"ה וכו' דנראה דחלוקה זו אינה מדברי בית הלל אלא סתמא דמתניתין הוא דתנן משלחין יינות שמנים וכו' והוא חלוקה אחרת וקודם לזה נשלמו דברי בית הלל. ותו דהרמב"ם כתב אבל משלחין קטניות מפני שמבשלן בי"ט וכו' ע"ש פרק ה'. ומה סימנים מצא דהתיר

בעדשים אי משום דנקט קטניות. הרי משנתנו היא דתנן משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה ומה שיפרש בקטניות דתני תנא יפרש בהרמב"ם. ואי משום שאיחר קטניות ולא תני לה בהדי שמנים וסלתות אין זה כדאי דידוע דהרמב"ם נזהר ושומר סדר הדברים ומשו"ה סידרן בסדר זה כאשר יראה הרואה וצריך להתישב בזה:

דף טו.

אמר רב פפא ערדלין אין בהם משום כלאים. המעיין יראה דברי הרב בית חדש בי"ד סי' ש"א על דברי הרמב"ם בזה ודבריו אינם מובנים דהוא מפרש דברי הרמב"ם ומראה פנים לאסור איסר ותימא דהרמב"ם דבגויה קמשתעי משרא שרי. וח"ו נראה כמו דאגב שטפיה נתחלף לו הענין אכן כונתו היתה לישב באופן אחר דוק ותשכח:

תוס' ד"ה בקשין. מ"ש התוס' ול"נ דשריא משמע אפי' ללבוש וכו' וי"ל וכו' וא"ת וכו' הלשון מגומגם והגם שכונתם מובנת צריך לתקן הלשון כאשר המעיין עיניו יחזו עפעפיו יבחנו ודוק הטב:

תוס' ד"ה כל שנאותין בחול וכו' אבל לא תני לאתויי סנדל המסומר דודאי יהא אסור לשלחו וכו' לכאורה קשה דמאי קאמרי אבל לא תני לאתויי סנדל המסומר והא תנן במשנתנו אבל לא סנדל המסומר. וכעת אפשר לומר דכונת התוס' דיש מקום לומר לאתויי סנדל המסומר ונאמר דר' יהודה דקאמר אף לא מנעל לבן הוא דאמר זה הכלל ופליג על ת"ק דשרי ר' יהודה בסנדל המסומר לשלחו ות"ק אסר. וכבר מצינו להתוס' בשבת דף ס' ע"א ד"ה לא בסנדל המסומר דמהרי"ל הבין מדבריהם דאיכא מאן דשרי לשלוח סנדל המסומר וסמ"ק פסק הכי כאשר יראה הרואה בדברי הרב שיירי כנה"ג א"ח סי' תקי"ו והוא האריך בזה וכתבתי בעניותי קצת על דברי הרב שיירי הנז' בס' הקטן ברכי יוסף שם בא"ח סי' תקי"ו ע"ש:

היה יושב בבית המדרש וכו' פירש"י בשדה היה והטעם כדי שלא יהיה שום ביטול לכך היו בתי מדרשות שלהם בשדה. גיליון. לקוטי מהר"א פליף כ"י. והיה טעמו טעם לשבח כי לא יעצרם הגש"ם וקול בני אדם וכיוצא מהם ומהמונם ויהיו בד בבד פנויים בדבר הלכה. ועל דרך האמת יש טוב טעם לתקון השכינה בגלות בחינת שדה ותורה שבע"פ והלכ"ה בחינת השכינה. ורשב"ם פירש פ' חזקת שבתי מדרשות היו בסוף התחום כדי שיוכלו לבא שם מן העיירות אשר מסביב:

מתיב רב הונא בריה דרב איקא היה בא בדרך וכו'. כאשר ירדוף הקור"א כאן בתחילה יש להעיר אמאי רב הונא בריה דרב איקא לא מותיב ממתניתין לאביי דתנן המוצא

תפילין מכניסן זוג זוג ומשמע דמכניסן לעיר קאמר וכמו שפירש רש"י ואילו אביי אמר עד שמגיע לביתו. ותו אמאי לא פריך הש"ס על הברייתא דקתני היה בא בדרך ותפילין על ראשו מאי איריא על ראשו אפי' מחתן בארעא כדתנן המוצא תפלין ושני קושיות הללו הם מעין דוגמא מה שהקשו דקמיתא היה כדפרי' רב הונא על אביי מברית' והשנית כדפריך על אביי מאי איריא בראשו כמבואר. ותו יש להעיר במאי דמסיק לתרוצי מאי איריא בראשו אפי' מחתן בארעא כדתנן ל"ק הא דמנטרא מכלבי וגנבי הא דמנטרא מכלבי ולא מגנבי ומוכח דמוקי הבריתא דמנטרא מכלבי וגנבי ואביי מיירי דלא מנטרא מגנבי. והשתא מתני' דהמוצא תפילין מכניסן לעיר דעלה קאי לתרוצה אליבא דאביי במאי מוקמת לה אי מנטרא אפילו מגנבי א"כ תקשי הברייתא מאי איריא בראשו אפי' מחתן. ואי מתני' מיירי דלא מנטר מגנבי יוליכם לביתו דהכי מוכח ממ"ש רש"י דכתב דלא מנטרא מגנבי לא יזיזם ובודאי בדרך חוץ לעיר לא מנטר אפי' מכלבי ולכך מכניסן לעיר דרך מלבוש והו"ל להוליכם לביתו דכבר הם על ראשו ורש"י דייק לא יזיזם הא מחתן בשדה והכניסם דרך מלבוש יוליכם בביתו היכא דלא מנטר מגנבי:

ואפשר לומר דממתני' ל"ק לאביי דיאמר דמשום דהיו עליו יוליכם לביתו משא"כ במתניתין דמצאן דכיון דמחתאן בארעא תסגי להכניסם לעיר. גם ממתני' ל"ק על הבריתא דהו"א דהבריתא אשמועינן דלא נטעה במתני' דדוקא המוצא אבל היו עליו אהני להוליכם לביתו קמ"ל הבריתא דאין הפרש ולא נקט בריתא מחתאן בארעא דהיינו מתני' והיא גופה אשמועינן תנא דבריתא לפרושה למתניתין דה"ה היו עליו. ומתני' נקט המוצא לרבותא דאי נקט כבריתא ה"א דהמוצא לא. וכל זה שפיר. אך על אביי ק"ל מבריתא וכי משני הא דמנטרא הא דלא מנטרא א"כ גלי דכל החילוק תלוי במנטרא ואין הפרש כשהיו בראשו אי לא ופריך ממתני' דאפילו מחתן בארעא ומאי איריא בראשו. ומשני הא דמנטרא מכלבי וגנבי ובהכי מיירו מתניתין ובריתא. ואביי מיירי דלא מנטר מגנבי. והבריתא גלי דגם שהיו עליו דינא הכי. ואביי נקט בראשו לומר דבכה"ג דמנטרי מכלבי. דווקא היו עליו אבל אם מצאן במקום דמנטרי מכלבי לא יזיזם אבל מצאן בשדה ולבשם ובבי' הסמוך מנטרי מכלבי יוליכם לבית ודוק הטב:

דף טו:

משנה י"ט שחל להיות ע"ש וכו'. אבל מבשל הוא לי"ט וכו'. יש להרגיש דכיון דאסור לכוין להרבות בתבשיל שיותיר אלא מיירי דהוא כיוין לי"ט דוקא אלא שהותיר מאי קמ"ל ומאי ס"ד דאם הוא כיוין לי"ט דוקא והותיר שלא יאכלנו בשבת הא פשיטא

דיאכלנו בשבת. ואין לומר דלדיוקא אצטריך דדוקא בלא הערמה דאינו מפורש במשנה שכיוין לי"ט דוקא בלא הערמה דתדוק הא בהערמה אסור. ואפשר לומר דבאומרו אבל מבשל לי"ט משמע בלא הערמה דאי לא הול"ל אבל מבשל הוא ואם הותיר הותיר לשבת ומדקתני לי"ט נשמע לי"ט בלא הערמה. א"נ אפשר לומר לרב אשי דאמר דטעמא כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו מי"ט לחול הכי קאמר יום טוב שחל להיות ע"ש לא יבשל בתחילה מי"ט לשבת ולא תסבור שהטעם כדי שיברור מנה לשבת דכתיב זכור את יום השבת זכרהו מאחר שבא להשכיחו לא היא דהרי אנכי מצוך דדוקא מבשל לי"ט בלי הערמה ואם הותיר וכו' ואם היה כדי לברור מנה לשבת למה לא יבשל בכונה לשבת וי"ט אלא הטעם שיבינו דאין אופין מי"ט לחול ולכבוד י"ט נגעו בה ולא לכבוד שבת. ולרבא דאמר כדי שיברור וכו' תריץ הכי לא יבשל מי"ט כדי שיברור ולא תסבור דסגי אם מכוין לשניהם דזה אסור כדי שלא יפשע ויברור מנה יפה לשבת ודוקא אם מבשל לי"ט לחוד אז אם הותיר וכו' מפני שצריך לברור מנה יפה לשבת ודוק:

ושוין בדג וביצה שעליו [עמ"ש אני בעניי בקונטריס זה לקמן במסכת תעניות על דף ל' בס"ד]. אין להקשות טעמא דב"ש אתא לאשמועינן חדא דכתבו התוס' בכמה דוכתי דזמנין דמשכחת דמפרש ומברר סברת ב"ש. ותו דהכא נשמע קצת לבית הלל דמקלינן בעירוב דאפי' ב"ש מחשיב דג וביצה לשני תבשילין:

בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין. אע"ג דזה היה מנהגם לטוח הדג בביצה תדיר מועיל לב' תבשילין וכדמשמע מפירש"י ונראה לי ההדיוט פשוט דאינו יוצא י"ח בפורים לשתי מנות בדג וביצה שעליו ודלא כהרב עדות ביעקב סי' צ"ב שנסתפק ע"ש:

גמרא. מה"מ אמר שמואל וכו' מכאן השיג הגאון מהר"א מזרחי על הרב הליכות עולם שכתב שכל מה"מ בדבר שיש לו עיקר מן התורה דהרי הכא ע"ת דרבנן ופירש"י היכא אסמכוה רבנן כמ"ש בשמו הרב גופי הלכות דף צ"ד ע"ב עש"ב:

מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה. מהכא מוכח כמ"ש התוס' בסוטה דף ז"ך ע"א שכתבו דאפי' רשב"ג דאמר כתובת אשה מדאוריתא לאו ממש מדאוריתא אלא אית ליה סמך מן התורה כדאמרינן מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מדאוריתא עכ"ל וכ"כ הרמב"ן בחי' כתובות בשילהי המסכתא דאפי' לרשב"ג לאו דאוריתא דהא סמכו קתני ועמ"ש עוד הרמב"ן שם:

ת"ר מעשה בר' אליעזר שהיה יושב ודורש כל היום כלו וכו' הא דקאמר כל היום כלו הוא לישנא בעלמא לאלומי מילתא ולשופרא דלישנא והכי אמרינן פ"ק דשבת שהיה דן כל היום כלו ופסחים דף ס"ו שהיה דורש כל היום כלו וכיוצא איכא בכמה דוכתי

והכי אמרינן כמה זימני כל התורה כלה וכיוצא. והוא לישנא דקרא דכתיב הכי כמה זימני כמה דכתיב בישעיה סי' י"ד כל מלכי גוים כלם וירמיה סי' ל' וכל צריך כלם וכהנה רבים:

והרב ט"ז סי' ש"פ וסי' קפ"ב פירש הא דאמרו מלוך על כל העולם כלו דאי לאו כלו הו"א רובו ככלו ע"ש והא דידן קשיא לדבריו דקתני שהיה יושב ודורש כל היום כלו ובסמוך אמרו בשעת פטירתן א"ל לכו אכלו משמנים וכתבו התוס' שמנהגם לאכול אחר סיום הדרשא ומשום שמחת י"ט א"ל לכו אכלו משמנים אלמא בסוף היום היה שהות לעשות סעודה בריוח וא"כ כל היום כלו אין רוצה לומר כלו ממש אלא רובו ככלו:

הן אמת דמהרש"א באגדתיה פירש דמ"ש ר"א לכו אכלו משמנים היינו בסעודת ליל שניה של ראש השנה ע"ש ולדבריו דייק מ"ש דורש כל היום כלו כפירוש הט"ז אבל פשטא דלישנא משמע כדברי התוספות ועמ"ש בספר הקטן מחזיק ברכה בא"ח סי' קפ"ב בס"ד:

הללו בעלי מארה אין להם כלום לא קיימו שמחת י"ט שאחרו הרבה מלאכול ולא מצות בית המדרש שכבר יצאו לקוטי ר"ב בשם ר"ח:

עד מתי הם יושבים בקונט' ל"ג ליה ומיהו יש לישב עד מתי הם יושבים דלבם נוטה אחר אכילה ואינם מבינים הדרשא ובחנם יושבים כאן וטוב להם לעשות שמחת י"ט. שם בשם תוס' כ"י. וקרוב לזה כתב בשיטה מקובצת משם הריטב"א:

נתן עיניו בתלמידים וכו' פרש"י התחילו פניהם משתנות כסבורין שכועס על כת ששית שאחרו לצאת וכ"ש עלינו וכתב מהרש"א דפירושו דחוק דמי היה מוחה בידו מלסיים הדרשא ואז לא היו מאחרין ושמעתי אומרים במ"ש פ"ב דסוכה דר' אליעזר לא היה ממעמידי בית המדרש מעולם וזאת היתה לתלמידים הנשארים שסברו שעליהם היה אומר שכבר היו יודעים דרכו שמעולם לא היה ממעמידי בה"מ ואם היה מסיים הדרשא היה כאומר להם שילכו והו"ל מעמידי בית המדרש והיה ממתין שיצאו מעצמן זה היה דעת התלמידים ונשתנו פניהם וא"ל לא לכם אני אומר וכו' עד כאן שמעתי:

ואפשר לדקדק כפי דרך זה לשון לא לכם אני אומר אלא לאלו. ועוד נדקדק דבכל הכתות קאמר יצאת כת ראשונה אמר וכו' וכן בשאר כתות. אבל בכת ששית אמר התחילו כת ששית לצאת אמר וכו' אלמא שינה בכת ששית דבתחילת יציאתם אמר הללו וכו' ולא המתין שתצא כל הכת לומר אחריה כי הנך קמייתא. ואפשר דר' אליעזר נתחכם שיבינו דעוצם כונתו שלא יצאו ולא שכונתו שיצאו בלי סיום הדרשא שלא יהיה ממעמידי בה"מ ומשו"ה כשהתחילו כת ששית לצאת אמר הללו בעלי מארה משא"כ בשאר כתות דאחר

צאת כל כת מהם היה אומר לתלמידים כנגד היוצאים הללו בעלי וכו' אבל בכת ששית עשה שינוי לומר בתחילת יציאתם להורות שכונתו שלא יצאו והיינו דקאמר לא לכם אני אומר אלא לאלו שיוצאין כלומר היה לכם להבין שלא אמרתי הללו בעלי מארה לכם כלומר אחרי צאת הכת הזו כמו בכתות אחרות שהייתי אומר לכם אחר שיצאו הללו בעלי וכו' אלא דקדקתי ואמרתי לאלו שיוצאין בעוד שהם יוצאים לגלות דעתי שאיני רוצה שיצאו:

אמר מר שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה והא שמחת י"ט מצוה היא וכו' כלומר דשמחת י"ט היא מצוה והדרשא ת"ת ופוסקין ת"ת לקיים מצוה ולא דמי להא דאמרינן אם היה עוסק במצוה פטור מן המצוה דההיא בששתיהן מצות אבל אם עוסק בת"ת פוסק לעשות מצוה כמתבאר מדברי הראב"ד והר"ן בחידושיהם פ"ק דמ"ק. ובשלמא לר' אליעזר עצמו ל"ק דהוא היה מלמד לאחרים הו"ל כעשה דרבים דאלים כי יבא אליו העם לדרוש ואתי עשה דרבים ודחי עשה דשמחת י"ט אבל לאלו היוצאים ליכא למימר הכי. אלא דעדיין ק"ק דהאיכא שהות לקיים שמחת י"ט וכמו שבשע' פטירתן א"ל אכלו משמנים וכדמוכח מדברי התוס' כמש"ל ומאי פריך וי"ל דאע"ג דאיכא שהות אינהו הוו מצערי שלא לאכול ולאחר יותר מדאי כמו צער בנפשם ומבטלי שמחת י"ט. אבל עדיין צריך להבין דאי הכי מאי משני דר"א לטעמיה דאמר או יושב ושונה וכו' הרי הא ודאי בדלית ליה צערא אבל בדאיכא צערא דגופא נראה דגם ר"א מודה שיאכל והיינו דקאמר או יושב ושונה בדמצי למיקם אנפשיה ולית ליה צערא או אוכל ושותה בדאית ליה צערא. והגם דמוכח דגם כי לית ליה צערא מצי לאכול ולשתות והרשות בידו מ"מ בדאית ליה צערא נראה דאסור בי"ט. ואפשר דהיינו דקאמר הללו בעלי מארה שהם הולכים אחר בטנם תמיד והורגלו באכילה ולכן יש להם שבר רעבון ופירש לתלמידים שהיה אומר לאלו שמניחין חיי עולם וכו' משום דנשתלח מארה במעיהם ויש להם צער והורגלו בכך ומניחין חיי עולם וכו' ואחר זמן רב הקרה ה' לפני לקוטי ר"ב כ"י ואעתיק דברי הריטב"א שהביא בסמוך בס"ד:

ר' אליעזר אומר אין לו לאדם בי"ט וכו' בשלטי הגבורים הביא משם ריא"ז דפסק כר' אליעזר ותמה עליו דאין הלכה כר' אליעזר וישבתי דעתו בס' דברים אחדים דרוש י"א עיין שם באורך בס"ד:

או אוכל ושותה או יושב ושונה כלומר איזו שירצה וא"ת א"כ מה היה מחרף ומגדף אותם אחר שברשותם לאכול או לשנות וי"ל מפני שכבר התחילו בדרשא הי"ל להתעכב עד שישלימנה ומשו"ה קאמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. לקוטי ר"ב בשם

הריטב"א .

ואפשר דמשו"ה קרי לכת הששית בעלי מארה דנראה שחולקים עליו וגילו דאין הדבר כמו שסבר או כלו לה' או כלו לכם אלא האמת כר' יהושע דאמר חלקהו ולזה אמר הללו בעלי מארה דבאו אצלי להכעיס ולעשות הפך סברתי וגילו דסברי דהאמת הוא חלקהו:

בשעת פטירתן א"ל אכלו משמנים אע"ג דס"ל לר"א או כלו לה' או כלו לכם וכאן התחילו בכלו לה' מ"מ מודה ר"א שאין רשאין להתענות לקוטי ר"ב בשם תוס' כ"י והאי דקאמר כלו לה' היינו רובו ככלו וכמש"ל ויגיד עליו רעו כלו לכם דעל כרחין רובו קאמר דהא צריך להתפלל שחרית וקריאת ס"ת ומוסף ומנחה וה"נ כלו לה' רובו קאמר:

מאי לאין נכון לו למי שלא הניח עירובי תבשילין. יש מי שפירש דלא קאי אקרא דערובי תבשילין תקנתא דרבנן. אלא קאי אדברי ר' אליעזר שאמר פסוק זה אך מדברי הרא"ש בפסקיו שילהי ר"ה משמע דהבין דהש"ס קאי אקרא:

לוו עלי וכו' כתבו התוס' והא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ה"מ כשאין לו לפרוע עכ"ל כונתם כגון שאין לו במה להשתכר רק הוא ניזון בצמצום מדבר מועט שבא לו מירושה ואינו עוסק כלל בשום ריוח ובכי האי גוונא לא אמר לוו עלי כיון דדרך טבע אי אפשר להרויח שוב ראיתי בהגהות אשרי משם התוס' דמוסיף דברים וכן הביא בעין יעקב ע"ש. ואפשר לומר על דרך זה יותר בפשיטות דההיא דעשה שבתך חול איירי בשאינו מוצא מי שילוה לו כי עני הוא ולא יאמינוהו להלוות לו:

ואפשר לומר בפשטיה דקרא כי חדות ה' וכו' במה שחקרו דיעקב ועשו חלקו העולמות ועה"ז נטל עשו וא"כ כל היתר על כדי חיותנו הוא גזל מעשו וניחא להו דאלמלא התורה היה העולם חוזר לתהו ובהו וזכו בו ישראל כדין המציל מזוטו של ים וכו' וז"ש אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות ולא תחושו שזהו גזל מעשו כי העה"ז שלו כי חדות ה' היא התורה כמ"ש התוס' לקמן ד"ה כל מזונותיו מעוזכם שע"י התורה הכל שלכם כאמור:

דף טז.

כל מזונותיו של אדם קצובים וכו' חוץ משבתות וי"ט וכו' לת"ת וכו' רבינו האר"י זצ"ל נתן סימן כי מועד (ב') [ג'] אותיות אחרונות מספרם כפל האות ראשונה והרב מהר"י צמח כתב דגם לימוד ג' אותיות אחרונות כפל האות ראשונה וק"ל:

איזהו חג שהחדש מתכסה בו התוס' הביאו פי' רבינו משולם ומה שהקשה לו ר"ת ומה שהשיב רבינו משולם ובספרי הקטן מחב"ר סי' תקצ"א הבאתי תשו' ר"ת עליו מס' הישר

כ"י וראיתי בליקוטי ר"ב כ"י שכתב משם הריטב"א שהנכון איזהו חג שהחדש מתכסה כלומר דאינו נזכר ר"ח דקים ליה בדרבה שהוא ר"ה ואין אדם מזכיר ר"ח מפני חשיבות ר"ה וכ"כ הר"ן בחידושיו משם יש מפרשים:

מהכא הטריפני לחם חקי פי' והא דכתיב ואכלו חקם אינו לשון מזון אלא חק ומתנה כמו חקך וחק בניך. לקוטי ר"ב בשם תוס' כ"י:

תניא אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו חיה אוכל לכבוד שבת וכו' רש"י ז"ל בפי' החומש פ' יתרו כתב על פ' זכור את יום השבת תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת והרמב"ן כתב שזו דברי ב"ש ואינה הלכה והרא"ם השיגו דהם שני בריתות בחפצים ובמאכלים ובחפצים הלכה כשמאי והרמב"ן גופיה כתב והלל עצמו מודה במדרשו של שמאי אבל היתה בו מדה אחרת במאכלים וכו' משמע שיש לחלק בין החפצים למאכלים ותהיה בזה הלכה כשמאי וכו' ע"ש באורך ואני בעוניי אומר דאין כונת הרמב"ן כמו שהבין הרא"ם ואיך ס"ד דהרמב"ן מחלק בין החפצים למאכלים דא"כ איך קאמר והלל עצמו מודה במדרשו של שמאי והלא בבריתא על מה שהיה עושה שמאי שהיה אומר חפץ זה לשבת מסיים אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שהיה אומר כל מעשיך לש"ש ומשמע דהלל פליג גם אחפצים וכמ"ש הרא"ם עצמו דבחפצים הלכה כשמאי. אבל הדבר ברור דכונת הרמב"ן דבפירוש זכור את יום השבת דשמאי מפרש שישתדל לזכור השבת בדבריו כגון למנות הימים יום א' בשבת וכיוצא במדרש זה מודה הלל. אבל במאכלים וה"ה בחפצים ליחד מחד בשבת לשבת בהא פליג דדחיקא ליה להרמב"ן לחלק בין חפצים למאכלים דבאמת הוא דוחק וכמ"ש בשו"ת יד אליהו סי' מ"ב. ועוד תראה דהרמב"ן הביא הנסחא ברש"י ובמכילתא חלק יפה ובבריתא אחרת חפץ ע"ש ודוק:

וראיתי בשבלי הלקט כ"י ריש ערוגת שבת שבלת נ"ה שהביא דברי ב"ש לבד וז"ל אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת וכן היה שמאי אומר מחד בשביך לשבתיך עכ"ל הרי שהרב שבלי הלקט לא הזכיר דברי בית הלל כלל רק דברי ב"ש. וראיתי להרב ב"ח סוף סי' רמ"ב שכתב משם א"ז דמודה הלל דמדת שמאי עדיפא וכן משמע במעשה דההוא קצב פ' כל כתבי דאמר וכל בהמה נאה שמצאתי אמרתי זו לכבוד שבת עכ"ל וזוהי שיטת רש"י והרב שבלי הלקט כא"ז ולהכי מייתי דברי ב"ש והרב אליה רבה שם מייתי דבס' תניא מייתי דברי ב"ש לחוד ע"ש והיינו כמ"ש הרב שבלי הלקט:

ויש מי שכתב דדבר זה אינו דין ולא שייך בזה הלכה והראיה דלא מנו זה בג' דברים שנחלקו שמאי והלל והול"ל ד' עכ"ד ואי מהא לא איריא דבדבר זה לא נחלקו רק כל

א' היה נוהג בביתו כדעתו ולא מני אלא דבר שנחלקו בדרך ויכוח פה אל פה. ובהא ניחא דהש"ס לקמן מייתי פלוגת' דב"ש וב"ה בהא והא נחלקו הלל ושמאי עצמם ואמאי אצטריכו תו לאפלוגי ב"ש וב"ה. אלא משום דשמאי והלל לא נחלקו רק כל אחד היה נוהג כדעתו בביתו ולא דברו בזה בדרך מחלקת להכי בתר הכי ב"ש וב"ה עמדו על מנהגיהם ונתוכחו ונחלקו כדרך כל המחלוקות:

וכמתלמד ממ"ש הרב יד אליהו זלה"ה בתשובה סי' מ"ב בפירוש הך פלוגתא דב"ש וב"ה ע"ש באורך. אפשר לומר בסגנון זה לדעת הרמב"ן דסבר דהלכה כב"ה כי הרב הנז' מפרש לדעת רש"י דנקט כשמאי והאריך לצדד בזה אמנם אנו בעניותנו נחפור בא"ר אחרת במונח דפליגי והלכה כב"ה וכדעת הרמב"ן והענין הוא דהנה נשאל הרדב"ז ח"א סי' י"ג במי שנתן לו רשות שר בית הסהר אשר הוא אסור שם לצאת יום א' בשנה איזה יום יבחרהו יום כיפור או פורים וכיוצא והשיב דיום ראשון הבא לפניו יצא להתפלל בצבור דאין מעבירין על המצות ומהר"ר צבי אשכנזי בתשובותיו סי' ק"ו פקפק עליו מההיא דפ' התכלת (מנחות דף מ"ט) דמוכח דלא אמרו אין מעבירין על המצות אלא בששתיהן שוות לא בדחד מיניהו עדיף ואמרו על בית הלל דבכל יום היה אוכל לגמול חסד עם האכסנאי היא הנפש ולש"ש ונמצא דבכל יום עושה מצוה באכילתו ולכך היה או' ברוך ה' יום יום והמזדמן לפניו דבר יום ביומו היה אוכל בו ביום דכיון דבכל יום איכא מצוה אין מעבירין על המצות וכדעת הרדב"ז דאף דשבת לפניו כיון דביום ההוא מצוה איכא אף דענג שבת מצוה חמורה אין מעבירין על המצות. ושמאי סבר כאשר פקפק מהר"ץ דאין מעבירין היינו בששתיהן שות לא בחד מיניהו עדיף ולכך היה אומר זו לשב' כי מצות שבת גדולה מאד מאכילת כל יום והלכה כבית הלל וכמאי דמסיק מהר"ץ שם מההיא דמ"ק עש"ב.

אי הכי לא לענשו גוים עלה. מהרש"א באגדתיה הקשה דהא אמרינן גוי ששבת חייב מיתה לכן פירש לא לענשו אם שבתו. והרב עיון יעקב כתב דמקשים מדאמרינן דאפילו שבת בשני בשבת חייב מיתה ותירצו דה"א דיום ולילה לא ישבותו לישראל נאמרה ולא לבני נח כיון דלא נשנית בסיני ולא יענשו גוים אם שמרו שבת דכיון דלא ידעי דישראל נצטוו על השבת סברי דיום ולילה לא ישבותו לישראל נאמרה ולא להם והוא ז"ל כתב דקושית מהרש"א לק"מ שהכונה דגוים יש להם תירוץ שלא קבלו התורה כיון דיום ולילה לא ישבותו ואין להם מנוחה ולא ליענשו על התורה דישראל יש להם שבת לעסוק בתורה והאריך בזה כי השב"ח השבי"ח דזהו האמת עש"ב:

ומאי דמשנו ליתוביה דעתיה דמהרש"א בההי' דלישראל נאמרה דחיק טובא בדברי

מהרש"א ותו דהגוים מנא ידעי האי כללא דכשלא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב"נ. ותו אשתמטיתינהו דברי מהרש"א בחידושי הלכות דשם ביאר שיחותיו וז"ל פירוש כיון דלא ידעי גוים דאיכא מצוה בשמירת שבת א"כ כותי ששבת לא לענוש ובפ' ד"מ אמרינן כותי ששבת ח"מ והיינו לשם מצות שבת כמ"ש הרמב"ם פ"י דמלכים עכ"ל הנה דעת הרב מבואר דמ"ש גוי ששבת אפי' בשני ח"מ היינו לשם מצות שבת וכן ראיתי להרב פני יהושע שפירש דברי מהרש"א וכתב דתיקן שיטתו ע"פ הרמב"ם ע"ש:

איברא דיש להרהר על זה דאין כן כונת הרמב"ם וז"ל הרמב"ם וכן גוי ששבת אפילו ביום מימות החול אם עשאו לעצמו כמו שבת חייב עכ"ל והדבר ברור דכונתו שעשאו לשם מנוחה ואין הכונה שעשאו לשם מצות שבת. והרי ר"ל יליף לה מיום ולילה לא ישבותו וע"ז אמר רבינא אפי' בשני בשבת. וכן מרן בכ"מ על דברי הרמב"ם הביא פירש"י דכתב מנוחה בעלמא אסר להו שלא יבטלו ממלאכה אפי' יום שאינו בר שביתה אלמא מרן ס"ל דהרמב"ם סבר כרש"י וכוליה טעמא משום יום ולילה לא ישבותו ואין זה תלוי אם יש מצות שבת או לא וא"כ לשיטת מהרש"א לא פריך הש"ס מידי דלא לענשו גוים אם שבתו דלא תלי הא דגוי ששבת ח"מ במצות שבת אלא ביום ולילה לא ישבותו:

ומאי דפירש הרב עיון יעקב דהכונה לא לענשו על התורה כיון דאין להם יום מנוחה וכו' וקלסיה. אשתמיטתיה שכן כתב מהרש"ל בחכמת שלמה ומהרש"א בחידושי הלכות כתב דפירושו דחוק ע"ש והאמת אתו שהוא דוחק מצד הלשון דקאמר לא לענשו גוים עלה דמשמע דקאי אשבת. וגם מצד הענין עצמו:

והעיקר כפירוש רש"י דהקב"ה מענישן אתורה ואמצות שלא קבלו ובכלל מענישן על שבת ואין זה ענין לגוי ששבת בגיותו בלי קבלת תורה ומצות שאז ודאי ח"מ אבל אם היו מקבלים התורה היו שובתים נמי ונענשים גם על השבת וע"ז מקשו א"ה לא לענשו גוים. וכ"כ הרב פני יהושע וכבר קדמו הרב יפ"ת שמות פ' כ"ה סי' ט"ו:

איכא דאמרי וכו' אין מערבין בדייסא וכו' ק"ק להך לישנא למה ליה לאביי תרי מימרי לימא ל"ש אלא תבשיל אבל דייסא לא והא תו למה לי ואפשר דהוה ס"ד דפת עדיף דמהני לאפות עליו כדאמר בסמוך אין אופין אלא על האפוי להכי הוצרך לומר אבל פת לא וכדי דלא נטעה דטעמא משום דרגיל אמר אין מערבין בדייסא:

דף יח.

מדלין בדלי פירש"י שנראה כמתקן ולא דק דהשתא טעמא שמא יעבירנו עד דמסיק רבא. לקוטי ר"ב משם תוספות שאנץ: [שוב ראיתי שכבר הרב מהרש"א בחידושי הלכות הביא דבריהם והאריך בזה עש"ב]:

דף כה:

ת"ר השותה כוסו בבת א' ה"ז גרגרן שנים דרך ארץ וכו' מקשים לשתוק ממציעתא דקתני שתים דרך ארץ דהא קתני דבת א' גרגרן וג' מגסי הרוח מכלל דבשתים עלתה לו. ותירצו במ"ש סוף פ' כיצד צולין לא אמרו בכוסך קטן ויינך מתוק וכריסי רחבה א"כ הא דקתני השותה כוסו בבת אחת ה"ז גרגרן לאו מילתא פסיקתא וזה רמז באומרו שנים דרך ארץ כלומר הא דשותה כוסו בבת א' גרגרן היינו בכוס ששנים דרך ארץ לא בקטן וכיוצא:

נטיעה מקטע רגלהון דקצביא ובועלי נדות. פירש"י הממהרים לאכול קודם הפשט וכו' התוס' הקשו מדאמרו לעיל ארח ארעא קמ"ל משמע דליכא אסורא. וכתב הרב פני יהושע שהרב ש"ך בחיבורו על טור י"ד כ"י הקשה מהך סוגיא לדעת האוסרין בדיעבד אם לא נבדקה הריאה ונאבדה והוא ז"ל קשיא ליה אף לשיטת רש"י דמתיר בדיעבד דלכתחילה מיהא אסור ונדחק מאד בזה ע"ש. ולק"מ דאפשר דבדיקת הריאה לכ"ע מדרבנן ורמי בר אבא אמר תרתי ושתים זו שמענו בראשונה אמר הפשט ונתוח בעולה וה"ה לקצבים מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל קודם הפשט וארח ארעא קמ"ל כלומר דאף מן התורה דליתא לבדיקת הריאה למדה תורה דרך ארץ והא מיהא ארח ארעא קמ"ל. והדר אמר מימרא זו נטיעה וכו' לאשמועינן דאסור מדרבנן למר לכתחילה ולמר גם בדיעבד. והא דתני רבי חייא מקום טביחתה ממש אלמא שרי לכתחילה בלי בדיקת הריאה כתוב בשיטה מקובצת וז"ל נשחטה וכו' ורבנן הוא דאצרוך בדיקה לריאה מפני קדושה וזריזות שמא תמצא טריפה והכא משום הפסד ממונו אוקמוה אדינא דאוריתא ומתירין כדי אכילת כזית בלי בדיקה עכ"ל ובזה הכל מתוקן:

שוב ראיתי להרב ש"ך י"ד סי' ט"ל ס"ק ח' שכתב בספרי הוכחתי בכמה ראיות דלכ"ע בדיקת הריאה דרבנן וכו' ע"ש ואם הראיה שהביא בספרו מהך סוגיא דהבדיקה היא דרבנן היא ראיה נכוחה דהא קאמר למדה תורה דרך ארץ ומשמע דמן התורה ליכא אלא דרך ארץ ותו דשרי לאכול כזית מבית טביחתה ואלו אסיר מדאוריתא למיכל קמי בדיקת הריאה לא שרו איסור תורה משום הפסד ממון אלא ודאי מדרבנן הוא דאסור:

אחרי כן מצאתי בשיטת ביצה כ"י לבנו של הרמב"ן ז"ל שכתב וז"ל וא"ת והא אמרינן דארח ארעא להפשיט העור מן הבשר ונתוח דאלמא ליכא איסורא והיאך קאמר הכא מקטע רגלהון דקצביא וכו' על כן נראה שהפי' כך הוא דלעיל כי אמרינן ארח ארעא הוא וכו' לאו דוקא ארח ארעא הוא דמדרבנן נמי אסור דצריך בדיקה ובא למשול על הקצבים ומה נטיעה וכו' וכן דעת הירושלמי שאמר ראית טריפה מדבריהם וכ"כ רש"י וכתב עוד דאם נטל הריאה זאב וכו' ויש שחלקו בדבר וכו' עש"ב. ואחר זמן רב כאשר זיכני ה' לחבר קונטריס מחזיק ברכה על י"ד ראיתי דברי הראשונים בזה וע"ש מאי דכתיבנא בעניותין על דברי הרב פני יהושע הנזכר דנעלמו ממנו דברי הרשב"א והריב"ש וכו' ע"ש בס"ד:

דף ל.

מוטב שיהיו שוגגין וכו' עמ"ש הרא"ש בפסקיו והה"מ פ"ב דשביתת עשור ועמ"ש אני בעניי בקונטריס זה לעיל בשבת דף ל"ח ע"ג ובס' הקטן ברכי יוסף סי' תר"ח בס"ד:

דף לב:

ואין חותכין הפתילה וכו' מ"ש בסכין וכו' תני בר קפרא וכו' עמ"ש הרא"ש בפסקיו ועמ"ש מהרש"ל בים של שלמה והרב מהר"ש אלגאזי בס' יבין שמועה דף קכ"ד ומ"ש אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף א"ח סי' תקי"ד בס"ד:
בעא מינייהו עסק' וכו' בידוע שהוא מזרעו של אברהם אע"ה וכו' עמ"ש אני בעניי בספר הקטן דברים אחדים דף פ"ז ע"ד:

דף לו.

תוס' ד"ה בטבלא וא"ת וכו' וי"ל וכו' עיין דבריהם וכאן הבן שואל דס"ס כיון דאמרינן דטבל מוכן ולא חשיב ליה מבטל כלי מהיכנו אף דהוה ס"ד לאסור מ"מ השתא דשרי מתני' ואית לן דטבל מוכן ולא חשיב מבטל כלי נימא טבל אין אוירא דלבני לא כיון דבטבל אית ליה הנך טיבותי משא"כ באוירא דלבני והדרא קושיא לדוכתא:
ואפשר דפשט השמועה הכי רהטא לדעת התוספות דפריך תנן וכן כדי יין ושמן וס"ד דהוי דהתרא והיא משנה שאינה צריכה דהיינו פירות אלא דלדיוקא אתא כדי יין ושמן אין אוירא דלבני לא ואצטריכא ליה לתנא אף דתנן מכסין פירות כי היכא דלא נימא ה"ה אוירא דלבני ותני פירות איידי דמשלין להכי תני וכן כדי יין ושמן לדיוקא דאוירא

דלבני לא זוהי כונת פרכת וכן כדי יין. אמנם הא לא קשיא אלא אי אמרינן כדס"ד דהוו דהתרא וליכא רבותא כלל דהיינו פירות היינו כדי יין ושמן אז על כרחין לומר דאתא לדיוקא כדי יין אוירא דלבני לא. ומשני הב"ע בדטבלא וא"כ איכא רבותא בכדי יין ומאחר דאיכא חידושא מיהא ל"ק דלא לימא כדי יין ולימא אוירא דלבני דהוי רבות' טפי די"ל דתנן משלין פירות ואיידי תני מכסין פירות ואיידי דתני מכסין פירות מידי דאכילה תנא כדי יין וכדי שמן דדמו לעניני אכילה ולעולם דאפילו אוירא דלבני. זהו פשט השמועה לדעת התוספות. ועל זה הקשו דאף אי אמרת בטבלא ס"ס ליכא רבותא דטבל מוכן ולא חשיב מבטל כלי מהיכנו וא"כ ודאי דדמי לפירות ואין חידוש בחלוקת וכן כדי יין וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דמאחר דליכא רבותא בהך חלוקה ומפירות דרישא שמעינן לה לא נשנית אלא לדיוקא כדי יין אין אוירא דלבני לא. וע"ז תירצו התוס' דמ"מ סבר עולא דאיכא רבותא בחלוקת כדי יין כיון דבשבת מיהא לא חזי ואסור לפנותו וא"כ הוא חידוש בחלוקה זו דה"א דאין מכסין קמ"ל דכיון דמוכן הוא וכו' מכסין והוא חידוש דלא הוה שמעינן ליה מפירות ומאחר דאיכא חידושא ליכא לאקשויי כדי יין אין אוירא דלבני לא דלא דייקינן הכי אלא כי ליכא שום רבותא אז אמרינן דלדיוקא נשנית כמדובר אבל השתא דאיכא רבותא אמרינן דנקטה איידי דנקט מכסין פירות דכדי יין מישך שייך לפירות:

ומ"ש בש"ס ה"נ מסתברא דאי ס"ד כדי יין דהתרא הא תני ליה רישא כפי שיטה זו לא תקשי דמאי פריך הא מעיקרא כי מקשה עליה דעולא היינו דאתי' לדיוקא דאפשר לומר דהא דקאמר הש"ס דאי ס"ד היינו לשיטת רבי יצחק דפירות ראויין וקסבר אין כלי ניטל וכו' דכפי דעתו פשיטא דאוירא דלבני לא ולא אצטריך כדי יין לדיוקא לדעת זה קאמר ה"נ מסתברא דאי ס"ד וכו' ודברי רש"י אינם הולכים בדרך זה בפשט השמועה ומיהו אפשר לדחוק דבריו כפי האמור:

דף לו:

ולא מחרימין פירש"י הרי בהמה זו חרם וסתם חרמים לבדק הבית. וכ"כ רבינו עובדיה ועמ"ש הרב תי"ט ומ"ש אני בעניי בס' הקטן מחזיק ברכה סימן של"ט ארח חיים: